

DOGODKI

Spominska prireditev
**Romski
holokavst**

STRAN 4

KAJUHOVO LETO

Mladostna ljubezen
**Kajuh
in Silva**

STRAN 5

DOGODKI

Vranov let
**Mednarodna
pot**

STRAN 8

DOGODKI Hrvatini

Prva čezmejna protifašistična paštašuta

Čezmejna protifašistična paštašuta je vsem zelo teknila.

V Hrvatinih smo predstavniki borcevskih združenj z obeh strani meje v zavetju gasilskega doma s prav posebno prireditvijo skupaj počastili dva praznika: 22. julij ali dan vstaje slovenskega naroda in 24. julij, dan padca italijanskega fašističnega režima. Prireditev smo imenovali Čezmejna protifašistična paštašuta/Pastasciutta Antifascista Transfrontaliera.

Ne čudite se in sploh se ne smejte! To je pri naših sosedih nova zelo priljubljena oblika praznovanja padca fašističnega režima v Italiji 24. julija 1943 v spomin na resničen dogodek. Na ta dan je namreč izredno borbena protifašistična družina Cervi iz Emilie Romagne v počastitev padca Mussolinija zbrala in razdelila med svoje sokrajane 380 kilogramov testenin ali paštašute z maslom in sirom, tako da je ta dogodek na ta način proslavilo celo mestece Campegine.

Nato je v partizane odšlo vseh sedem sinov Cervi in veliko drugih. Bili so med prvimi v Italiji, ki so ustanovili svojo partizansko enoto, ki je takrat dobila ime Banda Cervi, in vseh sedem bratov je izgubilo življenje.

Italija se je na ta dogodek spomnila šele pred leti, a zdaj je ena najbolj priljubljenih oblik praznovanja

padca Mussolinijeve vlade in upora proti okupatorju in preživelim fašističnim kolaborantom salojske republike. Tovarišice in tovariši iz Milj oziroma s Tržaškega so nas vedno vabili k sebi. Tokrat smo se dogovorili, da pripravimo prvo skupno, čezmejno protifašistično paštašuto, po Italiji pa jih je bilo več kot 350 podobnih.

Prisotne je najprej pozdravil predsedujoči našemu združenju Vojko Vodopivec, nato pa še predsednik tržaškega pokrajinskega združenja ANPI - VZPI Fabio Vallon. Prireditve se je udeležil tudi predsednik ZZB NOB Slovenije Marjan Križman. Testenine so prinesle tovarišice in tovariši iz miljskega združenja ANPI - VZPI, paradižnikovo omako z mletim mesom pa naše združenje. Torej je bila tudi paštašuta res skupna. Za pravi »šugo« prireditve pa je poskrbela Marjetka Popovski z našimi in italijanskimi najbolj priljubljenimi in že ponarodelimi partizanskimi pesmimi.

V tem razpoloženju smo tudi pričakali nove borce sedanjega časa, domače prostovoljne gasilce, ki so se vrnili po skoraj tedenskem boju z ognjem na Krasu, se jim zahvalili in jih nagradili s ploskanjem.

Miloš Ivančič

OBLETNICE Dan spoštovanja vrednot narodnoosvobodilnega boja

Mučna smrt heroja Jožeta Lacka

Nekoliko drugače kot v minulih letih je 6. avgusta v zavetju sence dreves v Sončnem parku potekala dobro obiskana slovesnost ob dnevu spoštovanja vrednot NOB na Ptujskem. V organizaciji občinskega odbora Zveze združenj borcev za vrednote NOB so jo tokrat posvetili spominu na 80. obletnico poraza Ptujškega voda – Lackove čete v Mostju 8. avgusta 1942 in mučne smrti narodnega heroja Jožeta Lacka, pa tudi spominu na vse padle in žrtve vojnega nasilja v drugi svetovni vojni.

Po pozdravih predsednice ptujškega občinskega odbora borcev za vrednote NOB Branke Bezeljak in županje mestne občine Ptuj Nuške Gajšek je na usodne dogodke iz časov narodnoosvobodilnega boja v slavnostnem govoru spomnila Živa Vidmar, članica predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije, ptujске dogodke iz časov vojne pa je zgodovinsko orisala dr. Irena Mavrič Žižek. V bogatem kulturnem programu je nastopil združeniški pevski zbor, sestavljen iz pevcev Moškega komornega zbora Ptuj, moškega pevškega zbora iz Rogoznice ter zbora Taluma Kidričevo. Kajuhove in druge partizanske pesmi so recitali

Županja Ptuj Nuška Gajšek je z delegacijo položila venec k spominski plošči Jožeta Lacka na nekdanjih ptujskih zaporih.

tudi mladi člani Teatra III DPD Svobode Ptuj, ob kitari pa jih je prepeval še kantavtor Primož Vidovič.

Pred slovesnostjo so delegacije položile venca k spominski plošči v Lackovi ulici in ob spomeniku Jožeta Lacka v ptujskem Parku spominov, po slovesnosti pa je delegacija, ki jo je vodila županja Nuška Gajšek, položila venec še k spominski plošči na nekdanjih ptujskih zaporih, kjer je danes upravna zgradba Pokrajinskega muzeja

Ptuj. Zatem so nadaljevali tovariško druženje ob pogostitvi, ki so jo pripravili Društvo kmečkih žena Ptuj ter družina Lacko iz Nove vasi in družina Toplak iz Mostja. Popoldne so v sodelovanju z občino Juršinci položili še venec k obelisku v Mostju in ob spomeniku v gozdčku Laze, kjer sta zbrane nagovorila župan občine Juršinci Alojz Kaučič in predsednica ZB za vrednote NOB Ptuj Branka Bezeljak.

Martin Ozmeč

DOGODKI Spomenik na rimskem pokopališču

Zaznamovali padec fašizma

V Italiji so se 25. julija spomnili padca fašizma. Na ta dan leta 1943 je namreč Benito Mussolini po nezaupnici fašističnega sosveta izgubil oblast, kralj Viktor Emanuel III. pa ga je dal aretirati. Pri vsedržavnem združenju partizanov Italije ANPI (ANPI - VZPI) so letos sklenili, da dan počastijo pri spomeniku jugoslovanskim vojnim žrtvam na pokopališču Prima Porta blizu Rima. V nagovorih so se posebej

spomnili devetih slovenskih partizanov, ki so jih pred 80 leti zajeli po znameniti bitki na Nanosu in nato ustrelili v rimski primestni trdnjavi Forte Bravetta. Spomenik jugoslovanskim žrtvam na pokopališču Prima Porta spada med tri največja tovrstna obeležja v Italiji in je zelo potreben obnove.

Vsedržavni predsednik ANPI - VZPI Gianfranco Pagliarulo, ki je govoril na slovesnosti, je dopisniku

RTV Slovenija Janku Petrovcu dejal, da imajo moralno in državljansko dolžnost do teh devetih partizanov, saj o njihovi ustrelitvi nihče v Italiji ne ve nič, tako kot nihče ne ve nič o številnih drugih tragičnih dogodkih, ki so se zvrstili okoli »vzhodne meje« in v času italijanske okupacije Jugoslavije, je poudaril Pagliarulo.

Zgodovinar Augusto Pompeo – tudi avtor knjige o fašističnem morišču Forte Bravetta – je dodal, da

Venci na tržaškem pokopališču Prima Porta (Foto: Janko Petrovec)

zgodba o nanoških partizanih odpira pogled na odnos Italije do Julijske krajine, v kateri pa niso živeli samo Italijani, temveč tudi slovensko in hrvaško govoreči, in ti so v času fašizma in zlasti med vojno podpirali jugoslovansko odporniško gibanje.

Člani združenja ANPI - VZPI so ob tej priložnosti položili svoj venec in še enega, ki ga je ob jugoslovanski spomenik in slovensko obeležje poslala Zveza združenj borcev za vrednote NOB. Venec na spomenik je pred tem položil tudi slovenski veleposlanik v Rimu Tomaž Kunstelj, je še zapisal Sandor Tence v Primorskem dnevniku.

REPORTAŽA Baza 20

V Kočevskem rogu je donela partizanska pesem

2. julija je Baza 20 po nekaj letih znova oživela. Že ob deveti uri zjutraj se je v spremstvu vodnika iz Dolenjskega muzeja prva skupina obiskovalcev podala na ogled barak, ki so jih spomladi obnovili in opremili s QR-kodami. Množica članov Zveze borcev iz dolenjskih in belokranjskih združenj se je pomikala mimo obeležij, posvečenih štirim komandantom, proti prreditvenemu prostoru pred Krkinim objektom, ki sicer že leta sameva prazen in pozabljen. Tokrat je bilo vse drugače: na nastop so se pripravljali člani Trobilnega kvinteta Policijskega orkestra in Partizanskega pevskega zbora; po dveh letih prreditvene suše so se srečali tovariši in tovarišice iz dolenjskih in belokranjskih združenj, veseli, da se spet lahko družijo, in v pričakovanju, da bo zadonela partizanska pesem.

Prvo julijsko soboto je namreč Pokrajinski svet Zveze borcev za vrednote NOB Dolenjske in Bele krajine izbral za izvedbo pravega partizanskega mitinga. Udeležba je bila nad pričakovanji, saj se ga je udeležilo več kot 500 tovarišev in tovarišic, ki so želeli obuditi spomine na vlogo in pomen Baze 20. Miting je bil namenjen oživljanju Baze 20, edinstvene kulturne dediščine, ki bi si zaslužila umestitev na Unescov seznam. Baza 20 je namreč pomnik boja in žrtev za svobodo demokratičnega slovenstva, saj je bila od aprila 1943 do decembra 1944 bivališče političnega vodstva narodnoosvobodilnega boja. Bila je edini tako skrivno zgrajen

Med udeleženci mitinga sta bila tudi Lado Kocjan (levo) in Stanko Kušljan (desno).

in ohranjen sedež kakšnega oporniškega gibanja v Evropi in je pomemben spomenik slovenske državnosti. Baza 20 je konec leta 1943 obsegala kompleks 26 barak, v njej pa se je zadrževalo okoli 140 borcev in politikov. Zaradi izjemnih varnostnih in konspirativnih ukrepov ni bila nikoli odkrita.

Miting je bil odlična učna ura o vrednotah in pomenu partizanskega boja, ki je bil tesno povezan tudi s kulturo – partizansko pesmijo. Tako so lahko zbrani ob navzočnosti praporščakov in 1. dolenjskega spominskega partizanskega bataljona poslušali znane partizanske pesmi, nastop recitatorke Terezije Potočar Korošec, govornike in odlično povezovanje voditeljice Nine Štampohar. Navzoče sta navedena župan občine Dolenjske

Toplice Franci Vovk in predsednik pokrajinskega sveta Borut Likar, glavni govornik pa je bil minister za obrambo Marjan Šarec, ki se je v govoru sprehodil skozi slovensko zgodovino, se spomnil zaslug Rudolfa Maistra v bojih za slovensko severno mejo, tigrovcev in njihovega upora proti fašizmu ter poudaril pomen partizanskega boja, ki je postavil temelje za poznejšo osamosvojitvev in ustanovitve lastne države. Posebej je opozoril na vlogo sodobne Slovenske vojske kot ponosne naslednice partizanske vojske, ki je slovenskemu narodu izbojevala svobodo in omogočila, da danes lahko govorimo svoj jezik, neovirano negujemo svojo kulturo in se ponosno kot polnopravni narod uvrščamo med vse druge narode Evrope in sveta.

Govornik je poudaril, da je slovenski narod veliko preveč pretrpel, da bi danes dopustili omalovaževanje in potvarjanje zgodovinskih dejstev o narodnoosvobodilnem boju, brez katerega prav zagotovo ne bi imeli možnosti za osamosvojitvev leta 1991.

Partizanski miting je bil priložnost, da se spomnimo, koliko poguma je moralo biti v ljudeh, da se niso uklonili dosti močnejšemu in bolj oboroženemu okupatorju, da niso kot hlapci ponižno sklonili glave in se prodali, ker bi bilo to lažje. Vojna je sama po sebi zlo, zato je pomembno, da ne pozabimo grozot, ki jih je človek zmožen storiti sočloveku. Baza 20 je simbol partizanskega boja za svobodo in lastno državo, zato si dolenjska in belokranjska združenja borcev za vrednote NOB želimo, da spet oživi kot kraj spomina. Morda se ponovijo časi, ko so učenci iz vse Slovenije obiskovali Bazo 20 in tam spoznavali vrednote, kot so svoboda, enakost in bratstvo ter veliko junaštvo. Tem vrednotam so sledili partizanski borci in borke v boju proti fašizmu in nacizmu, s tem pa v boju za obstoj in preživetje slovenskega naroda.

Množična udeležba na spominski slovesnosti v Bazi 20 je dokaz, da smo člani ZB za vrednote NOB še vedno tu in da bo vsak poskus njenega izbrisa iz slovenske civilne družbe samo še povečal število naših članov. Resnice in zgodovine o narodnoosvobodilnem boju se z lažmi ne da spreminjati, ker je

Slavnostni govornik je bil minister za obrambo Marjan Šarec.

bilo zanju prelite preveč krvi slovenskih partizank in partizanov ter civilnih žrtev vojnega nasilja. Iz tistega časa je le še malo prič, zato so udeleženci mitinga s toliko večjim spoštovanjem pozdravili borca, generala v pokoju Lada Kocjana, in borca Cankarjeve brigade, Stanka Kušljana. Na mesto prič in udeležencev narodnoosvobodilnega boja dandanes stopajo zgodovinarji in udeleženci mitinga so z zadovoljstvom pozdravili tudi Martina Premka, ki je trden branik nasproti tistim, ki krojijo zgodovino po svoji meri.

Prijetna sobota se je v senci kočevskih gozdov končala z družabnim srečanjem in partizanskim golažem ob zvokih ansambla Mavrica.

Darko Pucelj, foto: arhiv ZB za vrednote NOB Novo mesto

ZLOČINI OKUPATORJEV Kucelj v Ljubojni

Ustrelitev osmih talcev

23. junija letos je bil na Kucelju v Ljubojni lep sončen dan. Tudi leta 1942 je bil, a ne za osem mladih logaških fantov, ki so jih italijanski vojaki tam ustrelili samo zato, ker so pomagali partizanom. Edvard Vidmar, Lado Grom, Edvard Lenarčič, Drago Vilar, Ivan Korenč, Jože Vidmar, Franc Nagode in Bogo Drnovšek so talci, po katerih so leta 1960 poimenovali osnovno šolo, ki še danes ponosno nosi ime Osnovna šola 8 talcev Logatec.

Prva je besedo imela ravnateljica Karmen Cunder in opisala je dogodke v Logatcu v prvih dveh letih druge svetovne vojne. Na kratko: aprila 1941 so se tudi logaški občani pridružili novoustanovljeni Osvobodilni fronti. Oblikoval se je terenski odbor OF za Gornji in Dolenji Logatec in že jeseni so se začeli kazati prvi znaki upora. Pozimi so Italijani začeli graditi bunkerje in žične pregrade, spomladi leta 1942 je bil Logatec že ves obdan z žico. Italijanski okupator se je na akcije aktivistov OF odzval tudi tako, da je junija 1942 s pomočjo izdajalca iz Idrije zajel osem mladih Logatčanov, ki so jih najprej odpeljali v zapor v Belgijski vojašnici v Ljubljani. Od tam so jih z vlakom odpeljali na Vrhniko, potem pa je kolona s talci, ki jih je spremljalo 30 italijanskih vojakov, peš odšla na zadnjo pot, na ustrelitev. Ubite talce so plitvo zagrebli na mestu usmrtitve, a je horjulski župnik Nastran, ki je tudi sodeloval z OF, prepričal italijansko

vojsko, da so umrle pokopali na njihovem pokopališču, po vojni pa so jih prenesli v Logatec. Pozneje je borčevska organizacija v Logatcu na mestu ustrelitve postavila spominsko obeležje, ki ga učenci Osnovne šole 8 talcev Logatec redno obiskujejo tudi ob dnevu spomina na mrtve. »Želim si, da Slovenija nikoli več ne bi doživela vojne, da bi se o njej lahko samo še učili iz knjig. Take žrtve, kot je naših osem talcev, pa naj ostanejo v večni spomin in opomin,« je končala ravnateljica.

Učenci Julijan, Neža in Laura so recitali pesmi Tudi jaz imam domovino, Tam, kjer sem doma in O ptički, ob strani jim stala mentorica Melita Mihevc Sark, Zdravljico

in še nekaj drugih pesmi pa nam je zaigral Logaški kvartet pozavn. Poleg učencev osnovne šole in članov Združenja za vrednote NOB Logatec, njegove predsednice Vesna Jerina ter praporščaka Petra Čuka so se slovesnosti udeležili še članica predsedstva ZZB NOB Slovenije Tilka Bogovič, predsednik ZB za vrednote NOB Vrhnika Miran Štupica, članice KO ZB Horjul ter župana Horjula in Logatca, Janko Prebil in Berto Menard. Prišli so še živeči sorodniki žrtev, Majda Hočvar Korenč, Edo Lenarčič in brat Draga Vilerja, ki je mladim dal tale nasvet: »Otroci, bodite prijatelji, bodite enotni in spoštujte fante, ki so padli za svobodo!«

S. B.

Kot v transu živijo

*Strah se je zalezal v kosti,
tihu se plazi po deželi,
vse bolj se polašča ljudi,
ne vejo, kako bodo živeli!*

*Strah se je zalezal v kosti,
ljudje se panično bojijo,
vsak zase kot v transu
osamljeno, tiho živijo!*

Jože Sevljak, Pesmi jeze in upora,
2012

FESTIVAL SANJE Knjižna novost

Dan za Partizanski dnevnik in partizanske pesmi

Na Festivalu Sanje, ki je potekal junija v Divači, Divaški jami, Šmartnem, Medani, Gonjačah in na Dobrovem v Goriških brdih, so med drugim predstavili tudi Partizanski dnevnik Edvarda Kocbeka, organizirali okroglo mizo na to temo, na kateri so sodelovali Andraž Teršek, Karel Gržan, Tomaž Mastnak in Peter Kovačič Peršin, v Divaški jami pripravili koncert zbora Rdeča zvezda in Združenega mešanega pevskega zbora Lipa iz Bazovice, v Gonjačah pa poezijo upora z nastopom Zbora slovenskega pevskega zbora Kombinata.

V Partizanskem dnevniku so prvič na enem mestu zbrana Kocbekova pričevanja v ohranjenih in doslej najdenih dnevniških zapisih, ki so izhajali v knjigah Tovarišija, Listina, Pred viharjem in v Kocbekovih Zbranih delih. Knjigo dopolnjujeta manjši izbor pesmi iz partizanskega obdobja ter izbor člankov in govorov, ki jih je avtor zapisoval in objavjal v času, ko je nastajal dnevnik. Besedila zapisov smo se trudili ohraniti takšna, kakršna so v izvorniku, brez posegov, ki jih zahteva današnja jezikovna obrt.

Edvard Kocbek, sodobnik Srečka Kosovela in njegov brat po duhu, v svojem partizanskem dnevniku pričuje o najpomembnejši bitki, ki jo je kdaj bojeval slovenski narod. Ko smo se Slovenci prvič v pisani zgodovini družno uprli trinogu brez primere, smo se s tem obnem –

kot ugotavlja Kocbek – prvič v svoji zgodovini družno, jasno in odločno uprli tujemu gospodarju in obnem vsaki tuji, vnanji, najsi še tako močno in arbitrarni avtoriteti.

»Za nastanek te knjige so zaslužni slovenski intelektualci: Mihael Glavan, ki je urejanju Kocbekovih dnevnikov posvetil leta potrpežljivega in skrbnega dela; Kocbekov sodobnik Peter Kovačič Peršin, ki je med drugim zaslužen za objavo knjige Osvobodilni spisi, iz katere deloma zajema tudi pričujoča knjiga; Boris Pahor, ki je s svojim delom pomembno podpiral Kocbeka in mu do zadnjega ostal prijatelj; Andrej Inkret, ki je v raziskavo in predstavitev Kocbekove ustvarjalne dediščine vložil ustvarjalne energije; in Janez Gradišnik, ki je uredil Kocbekove predvojne dnevne. Mihael Glavan in Peter Kovačič Peršin sta Partizanski dnevnik oplemenitila s svojima spremnima besedama,« je povedal urednik knjige Rok Zavrtnik in dodal: »Kocbek je bil miselna in duhovna sila, ki je najbolj dosledno preizpraševala duh časa. Ko sem začel urejati to knjigo, se nisem zavedal, da kako kompleksen in zahteven projekt gre. Želel sem pokazati Kocbekovo delo v zaokroženi obliki, poleg dnevniških zapisov so v knjigi tudi govori in pisma ter nekaj Kocbekovih pesmi.«

S. B.

AKTUALNO dr. Lambert Ehrlich (2)

Zoper kolaboracijo:
streli na Streliški

Zdenko Čepič

»Boj« na univerzi med Stražarji in Osvobodilno fronto, pri čemer so Stražarji nastopali v fašistični študentski organizaciji, se je prenesel tudi na ljubljanske ulice, zlasti ko so Stražarji na čelu z Ehrlichom nasprovali tako imenovani tišinski akciji, ki jo je Osvobodilna fronta pripravila v spomin na 1. decembar, dan nastanka prve jugoslovanske države. Takrat so edini, ki niso spoštovali poziva Osvobodilne fronte, da se vsi Slovenci za eno uro umaknejo z ljubljanskih ulic, bili Stražarji.

Z Ehrlichom na čelu so korakali po ulicah, dokler jih niso Italijani aretirali (in jih tudi nekoliko prebutali) v prepričanju, da gre za »rdeče« teroriste. Sredi decembra 1941 pa so Stražarji dali Osvobodilni fronti pisni ultimatum, v katerem so zagrozili z ovajanjem in »razgrnitvijo 15 voditeljev komunistične Osvobodilne fronte«. Od groženj so čez dva meseca prešli k dejanjem. Stražarji so namreč v italijanskih racijah konec februarja in v začetku marca 1942 sodelovali kot zakriti ovaduhi, ki so s svojim poznavanjem posameznikov, ki so bili v raciji na cesti zajeti in prepeljani v vojašnico na prepoznavanje, od česar sta bili odvisni aretacija in nato internacija, te pokazali italijanski oblastem.

Naslednji korak k vojaški kolaboraciji pa je storil Ehrlich v začetku aprila 1942, ko je napisal in predal okupatorskim oblastem spomenico, v kateri je sicer te tudi kritiziral, češ da so glede zatiranja odpora pod vodstvom komunistov prema-

lo učinkovite. Obtožil jih je celo, da sodelujejo s komunisti. Vzroke in predvsem povode za odpor velike večine Slovencev je namreč videl v nekaterih ukrepih okupatorja, ki naj bi bili po njegovi presoji napačni, zato je okupatorju ponudil pomoč. Menil je, da med italijanskimi oblastmi in predstavniki Slovencev ni nobenega sodelovanja in da ni med Slovenci nobene osebnosti, ki bi imela na Italijane kakšen vpliv. Zato jim je predlagal pomoč Slovencev; predlagal je vzpostavitev javne varnosti s stalno varnostno službo, tj. slovensko policijo v službi okupatorja. Italijanske oblasti naj bi oborožile slovenske orožnike in stražnike, »bivši višji slovenski policijski organi« pa naj bi v italijanskem policijskem aparatu dobili vodilna mesta. Želel je vzpostavitev avtonomne varnostne službe pod italijanskim vojaškim nadzorom in komando; sestavljale bi jo »akademska formacija«, ki bi jo predstavljali predvsem Stražarji, meščanske straže, to je oblika narodne garde, ter splošne narodne straže po vaseh, torej vaške straže. Zamislil si je kolaborantsko milico. Podobne zamisli je napisal tudi v spomenici, ki jo je sredi aprila 1942 z vednostjo oziroma »redakcijo« ljubljanskega škofa poslal v Vatikan.

Ehrlichove pobude so bile kmalu uresničene, česar pa ta ni dočkal. Zaradi snovanja oborožene kolaboracije, ki bi zelo ogrozila osvobodilno gibanje, zlasti v Ljubljani, in s tem možnosti državljanske vojne, oboroženega spopada med Slovenci, ga je namreč 26. maja 1942 v Streliški ulici v Ljubljani doletela

smrt pod streli pripadnikov VOS. Skupaj z njim je bil ubit takratni njegov spremljevalec, študent Viktor Rojic, ki je prav ta dan nadomestil sicer običajnega spremljevalca Cirla Žebota, enega najbolj bojevitih članov Straže.

Ehrlichova smrt oborožene kolaboracije, katere snovalec je bil oziroma jo je ponujal okupatorju, ni preprečila. Na neki način jo je kar spodbudila. Poleti leta 1942 se je z oblikovanjem prvih tako imenovanih vaških straž začelo »varnostno« oziroma »samozaščitno« vojaško in policijsko sodelovanje z Italijani. Dobilo je vse značilnosti vojaške kolaboracije. Ta je nato v nekaj delih Slovenije vse do konca druge svetovne vojne postala prevladujoča oblika kolaboracije. Prinesla je največ gorja tako njim kot osvobodilnemu gibanju oziroma Slovcem nasploh.

Ob nastajanju vaških straž, ki so jih Italijani kot Prostovoljno protikomunistično milico vključili v okvir svojih vojaških sil, so Stražarji vstopali v njihova moštva in v nekaterih so postali komandanti. Velika je bil tudi dejavnost Stražarjev v tako imenovanih božičnih racijah konec leta 1942. Po kapitulaciji Italije in prihodu nemškega okupatorja so Stražarji nadaljevali svoj boj proti osvobodilnemu gibanju, pri čemer jih je vodila njihova protikomunistična ideologija. Sledili so ideji Lamberta Ehrliche glede odločnega, brezkompromisnega boja proti komunizmu in jo uresničevali. Ehrlich in njegovi Stražarji so bili med začetniki kolaboracije in med tistimi, ki so ji dajali poseben ideološki, politični značaj.

Danes pa so želje ali kar nameni tistih, ki v imenu svojega protipartizanstva častijo tudi kolaboracijo, da Lamberta Ehrliche za to »nagradijo«, njegovo razmišljanje nadgradijo in mu dajo veljavo »odrešenika«. Vendar to ni bil.

(Konec)

DOGODKI Zgornja Polskava

Na obisku v Beli krajini

Člani Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Zg. Polskava se vsako leto odpravijo na ekskurzijo. Letos so v juniju obiskali Belo krajino, saj je to pokrajina, ki je Štajercem nekoliko manj poznana.

Sestavljajo jo tri občine: Črnomelj, Metlika in Semič. Je pa zelo lepa in ima zanimivo zgodovino. Pot jih je vodila mimo vasi Otok, kjer ob regionalni cesti Črnomelj–Metlika stoji letalo, ki je postavljeno v spomin belokranjskim in drugim letališčem in spuščališčem v Sloveniji v času narodnoosvobodilnega boja ter kot spomin na zavezniško pomoč. V Metliki so si z zanimanjem ogledali

gasilski muzej, nato so občudovali mogočen izvir reke Krupe, sodelovali so na razstavi Domovina je kultura v kulturnem domu v Črnomlju. Tukaj je bilo prvo osvobodeno ozemlje v državi. V tistem času so tu delovali letališče, pihalni orkester, veterinarska ambulanta, prva partizanska gimnazija, gledališče. Februarja leta 1944 je v Črnomlju potekalo zasedanje SNOS. Izletniki so si ogledali spomenik vsem padlim Belokranjcem med drugo svetovno vojno. Vodnica Sonja je svojo nalogo na tem potepanju izvrstno opravila.

Jožica Ravš

Cikel ljubezenske

V

Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva prek zemlje trpeče,
sredi razsanjanih češnjeh vej
sežem ti nežno v dlani koprneče.

Beli so, beli so češnje cvetovi
temni, pretemni so talcev grobovi.
Kakor ponosni galebi nad vodo,
tako so pali za našo svobodo.

Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva med bele cvetove,
v krilo nalomiva češnjeh vej,
da jih poneseš na talcev grobove.

VI

Samo en cvet, en češnje cvet,
dehteč in bel odlomi, moja draga!
Ne bom ga za klobuk pripel,
ne bom ga v gumbnico si del,
odlomi ga, odlomi, draga!

Jaz bom ljudem poslal ta cvet,
vsakomur, ki na križ pripet
trpi v pomladi tej ...
In glej, ta drobnji češnje cvet
bo v njih izbrisal malodušja sled
in spet razžaril tožni jim pogled.

Samo en bel, en češnje cvet
odlomi, moja draga,
saj veš kako vsak tak pozdrav
človeku za rešetkami pomaga.

Karel Destovnik Kajuh

Martin Premk

Sprava med Veneti in Slovani

Nekdanja direktorica proslulega centra za ljudsko spravo, ki je v vsem času svojega obstoja pripomogel le k delitvam in sovraštvu, je odkrila novo »zgodovinsko teorijo«, namreč da smo Slovenci »mnogo starejši, kot si mislimo, uradna znanost pa o vsem tem molči«. Za pojasnilo nevedni nekdanji direktorici je treba povedati, da »uradna znanost« obstaja samo v raznih stalinizmih, katolicizmih in drugih totalitarnih režimih. Znanost je sicer svobodna in temelji na dokazljivih in preverljivih dejstvih z enotnimi načini preverjanja.

Tudi zgodovinska znanost temelji na preverljivih in dokazljivih dejstvih, ne pa na lažeh, ki si jih pri nas sproti izmišlja bedna politika za svoje dnevne potrebe, tudi če so to zdaj laži o izvoru oziroma starosti Slovencev. Kar se tiče izvora Slovencev, so ga že večkrat dokazale zgodovinska, arheološka in druge vede. A vseh tistih, ki zlorablajo zgodovinske teme, dejstva, o katerih pričajo zgodovinski in arheološki viri, seveda sploh ne zanimajo. Zgodovinski viri namreč dokazujejo prvo slovansko naselitev v naših krajih že po letu 550, naslednja, še večja naselitev pa je bila po letu 568, ko so naše kraje zapustili Langobardi. O vsem tem pravi kronika Zgodovina Langobardov, ki jo je v 8. stoletju napisal menih Pavel

Diakon in ki nazorno opisuje, do kod je segla naselitev Slovanov, ter njihove boje z Langobardi. O zgodnjem obdobju naselitve, o Samovi plemenski zvezi in državi Karantaniji, obstaja kar nekaj znanstvenih knjig, temelječih na izvornih virih, vendar jih zagovorniki »staroselski« ali pa venetskih teorij seveda nočejo niti poznati, še manj pa jih omenjati ali upoštevati. Predvsem pa tisti, ki zagovarjajo »staroselske« teorije, nočejo čisto nič slišati o pokristjanjevanju Slovanov v 8. in 9. stoletju, ki je potekalo iz Ogleja in Salzburga. O tem kot zgodovinski vir pravi zbirka spisov »O pokristjanjevanju Bavarcev in Karantancev«, ki se je od konca 9. stoletja dalje pisala v latinščini v salzburški škofiji. Naši kraji so bili prvič pokristjanjeni že v času Rimljanov v 4. stoletju, zato dejstva o ponovnem pokristjanjevanju potrjujejo slovansko naseljevanje po propadu zahodnega rimskega cesarstva in popolnoma povozijo blodnje o »stalni« naselitvi Slovencev ali pa nekkih Venetov v naših krajih. Zato se pokristjanjevanju v 8. in 9. stoletju zagovorniki »venetskih« ali pa »staroselskih« teorij na daleč izogibajo.

A zgodovinska dejstva za bedno propagando, ki jo zganja »najbolj poštena stranka«, itak niso pomembna,

najsi gre za Venete in Slované ali pa za partizane in domobrance. Cilj je vedno zgolj zloraba zgodovine v politične namene. V primeru potvarjanja dokazov o izvoru Slovencev pa gre že v nevarnost, da bi ljudem popolnoma izbrisali zavedanje njihovih lastne zgodovine od pradednine in tako celotnemu narodu izbrisali njegovo identiteto. Lahko si mislimo, da bi v primeru kakšne dolgotrajne janševistične strahovlade bil najprej ustanovljen kak »center za spravo med Slovani in Veneti«, da bi najprej izenačili »venetske teorije« z dokazi o naseljevanju Slovanov, nato pa bi njihova »uradna znanosti« prepovedala omenjanje Slovanov ter začela uničevati vse zgodovinske knjige o Slovanih, češ da so lažne. Ko bi ljudi prepričali, da niso Slovani, ampak Veneti, bi jih samo še prepričali v to, naj se namesto manjvredne slovenščine raje naučijo nemščine, češ da se to za potomce Venetov bolj spodobi. Ko bi se vsi naučili nemščine (ali pa madžarščine ali italijanščine),

bi naše kraje samo še priključili kak drugi državi. Delo bi bilo opravljeno, poslušni hlapci pa bi od tujih gospodarjev dobili skromno plačilo za uničenje lastnega naroda.

Zato so vsakršno potvarjanje zgodovine in laganje, enačenje Slovanov in Venetov ali partizanov in domobrancev sprevrženi in ne-

varni. Kot lahko vidimo, za »najbolj pošteno stranko« niso več pomembna zgodovinska obdobja, način delovanja oziroma laganja je pri zlorabi zgodovine vedno enak. Tudi sicer pri »najbolj pošteni stranki« širjenje stališč že dolgo časa ni več širjenje vrednot, zamisli ali dejstev, temveč gre zgolj še za širjenje laži, zlorabo najnižjih človeških čustev, predvsem občutkov manjvrednosti. Ko vsevprek lažejo, žalijo in ponižujejo, pa se potem zgražajo nad odzivi ljudi in se prikazujejo kot žrtve. Večina ljudi, posebno mladih, je tako početje že davno spregledala in to jasno pokazala tudi na zadnjih državnoborskih volitvah. A takšno početje se kar ne neha in ne neha, zato mu bo očitno treba reči odločen ne tudi na prihajajočih volitvah v jeseni, tako lokalnih kot predsedniških. Nič nas ne bi smelo ovirati, da lažnivcem enkrat za vselej rečemo lažnivci, najsi govorijo o zgodovini ali pa o vsem drugem, kar se trenutno dogaja v naši državi. Če s čim ne more biti »sprave« ali sožitja, je ne more biti s tistimi, ki ne počnejo drugega, kot lažejo, zavajajo, spreobračajo in izkoriščajo. Zato tudi ne more biti »sprave« med Veneti in Slovani, ker je to, da smo mi neposredni potomci Venetov, le plod laži in zavajanj.

Zgodovinska
dejstva za bedno
propagando, ki jo
zganja »najbolj
poštena stranka«,
itak niso pomembna,
najsi gre za Venete
in Slované ali pa
za partizane in
domobrance.

KOLUMNA

Jože Poglajen

Časopisozavri

Dinozavri, ki so na zemlji kraljevali več kot 100 milijonov let, so pred 65 milijoni let nenadoma izumrli. Njihov konec naj bi povzročil padec kakšnih deset kilometrov širokega asteroida na polotok Jukatan oziroma v današnji Mehikiški zaliv. Pri udarcu se je sprostil energija, ki je v ozračje odnesla velike količine prahu in delcev Zemlje, zato se je Zemlja tako ohladila, da je to pomenilo konec dinosavrov.

Tako nekako izumrtje dinosavrov opisujejo enciklopedije. Danes se zdi, da se podobna zgodba, seveda v drugih okoliščinah, obeta tudi nečemu, ki sicer ni živo bitje, a smo ga do včeraj imeli za nepogrešljivega spremljevalca življenja na Zemlji. Po vsem sodeč se namreč postavlja vprašanje, ali je naša generacija priča zatonu časopisov. Časopisi so svet zavzeli pred dvesto leti, ko je industrijska revolucija začela svoj pohod v življenje tega planeta oziroma njegovih prebivalcev. Pogon tiskarskih strojev na paro in pozneje na druga goriva je omogočil dokaj nizke stroške tiskanja časopisov. Tudi raven pismenosti in splošne izobrazbe se je v (zahodni) Evropi in ZDA strmo dvigala in tako povečevala lakoto ljudi po čim več informacijah. Izhajali so vsak dan, vsako jutro ali vsak večer, nekateri tudi v večmilijonskih izvodih. Z nekoliko teatraličnosti bi lahko zapisali, da bi se svet prejšnjega stoletja brez časnikov pogreznil v temo časa dinosavrov. A če so dinosavri izumrli zaradi padca velikega meteorja, je prevlado časopisov prvi načel radio, za njim še bolj televizija in jim nekaj desetletij nazaj milostni udarec zadal splet.

Časopisi resda (še) niso izumrli, a vendarle jih je nekaj že propadlo, naklade drugih pa v zadnjih letih strmo padajo. In dobički tudi. Večina njih je v rdečih številkah, zato lastniki le izjemoma vlagajo v razvoj in še posebej v zadostno število dobrih novinarjev. Posledica je vse slabša kakovost časopisov in tako se znajdejo v začaranem krogu. Podatki o nakladah časnikov so poslovna skrivnost, še zlasti če so v padanju, kajti od naklad je odvisen tudi zaslužek od reklam. Tudi to je eden vzrokov, da se naklade ne omenjajo več in se namesto njih uporabljajo podatki o tem, koliko ljudi doseže posamezni časopis.

A dejstvo, da so časopisi v informacijskem svetu izgubili svoje prvenstvo, je očitno. Dostop do informacij je na spletu ažurnejši in cenejši od potiskanih polpirja. Raziskave pri nas kažejo, da

skoraj 80 odstotkov ljudi do spletnih strani dostopa prek mobilnega telefona. Nekateri časopisi, zlasti tisti največji, najbolj poznani in uveljavljeni, so iskali optimalno ravnotežje med papirjem in spletnimi izdajami. Toda tudi to za sabo potegne velike stroške, ki jih je mogoče pokriti le z velikim številom bralcev. Kot že rečeno, nekaterim velikim časopisom se je uspelo obdržati nad vodo, vendar je samo vprašanje časa, do kdaj.

V Sloveniji že stoletje izhajata vsaj dva dnevna časopisa, pred vojno Slovenski narod in Jutro, po vojni Delo in (Ljubljanski) Dnevnik ter pozneje še mariborski Večer. Delo so denimo v najboljših časih, to je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, tiskali v skoraj sto tisoč izvodih, Dnevnik v nekoliko skromnejših šestdeset tisoč izvodih. Pri tem je treba zapisati še, da so bili ti časopisi deležni občutne državne denarne pomoči. Po osamosvojitvi so skušali obuditi tudi časopis Slovenec, ki je začel z dokaj visoko naklado, a je kmalu prenehal izhajati.

Osamosvojitve je bila prelomna točka slovenskih časnikov. Prinesla je njihovo privatizacijo, ko so lastniki postali ljudje, ki se s časopisi nikoli niso ukvarjali, so pa bili zato tesno povezani s to ali ono veliko politično stranko. Delo so tako najprej prevzeli laški pivovarji z Boškom Šrotom na čelu, za njimi pa pretežno gradbena firma Stojana Petriča Kolektor, Dnevnik tudi čudna kombinacija založništva in Čateških toplic v podobi eldeesovskega tajkuna Bojana Petana. Jasno je, da sta oba osrednja dnevnika začela nazadovati. Danes se njuni dnevni nakladi vrtita tam med 15 in 20 tisoč izvodov. Finančno Delo in Dnevnik nad vodo držita tračarske, a visokonakladne Slovenske novice ter Nedeljski dnevnik, a tudi tema dvema nakladi padata.

Kot že rečeno v zadnjih dveh desetletjih na propadanje časopisov bistveno vpliva pojav internetne novičarske in tračarske ponudbe družbenih omrežij. Toda teh ali onih državnih oblastnikov propadanje časopisov očitno ne zanima. Iz njihovih miselnih centrov tako nismo še slišali nobene zamisli, predloga ali načrta, kako časopise zaradi demokracije same v taki ali drugačni obliki ohraniti. Še več, da jim gre zgolj za to, da bi imeli nad mediji prevladujoč politični vpliv, jasno dokazuje stanje na javni RTV, ki so jo v celoti okupirali kadri janševikov in jo temu primerno iz javne spreminjajo v strankarsko RTV. Vprašanje, ali slovenske časopise čaka usoda dinosavrov, torej ni samo retorično.

Kot že rečeno v zadnjih dveh desetletjih na propadanje časopisov bistveno vpliva pojav internetne novičarske in tračarske ponudbe družbenih omrežij.

■ DOGODKI Dan spomina in opomina

Porajmos: nikoli več

Drugega avgusta v večini evropskih držav in tudi v Sloveniji zaznamujemo mednarodni dan spomina na romski holokavst, porajmos. V noči z 2. na 3. avgust 1944 so namreč v uničevalnem taborišču Auschwitz - Birkenau množično pomorili zadnjo skupino romskih taboriščnikov, ki je štela okoli 4200 Romov. Zločin se je zgodil v eni sami noči, ko so »utihnil violine in ko je še Bog odvrnil pogled vstran od Ciganov«.

V nemško koncentracijsko taborišče Auschwitz v okupirani Poljski je prvi konvoj Romov prispel 26. februarja 1943 in do julija 1944 je bilo v Auschwitz pripeljanih okoli 23.000 evropskih Romov. V ohranjeni vpisni knjigi Zigeunerlagerja je vpisanih okoli 21.000 Romov, med njimi tudi okoli 370 novorojenčkov. Rome so deportirali tudi v taborišča Treblinka, Chełmno, Mauthausen, Buchenwald, Dachau, Bergen-Belsen in marsikje z njimi ravnali celo huje kot z Judi. Od vseh taboriščnikov je zanje zabeležena najvišja stopnja umrljivosti. 2. decembra 1943 so prispeli v Auschwitz Romi iz okolice Novega mesta, 30 moških in 47 žensk. Večina dolenskih Romov je v taborišču umrla. 27 prekmurskih Romov je umrlo v madžarskih taboriščih, šest Romov pa so Madžari leta 1945 ustrelili v Turnišču kot talce. Po podatkih Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, ki vodi bazo podatkov o žrtvah vojne 1941–1945 in zaradi nje, je bilo med drugo vojno na Slovenskem ubitih 207 Romov (in Sintov), ve-

Marjan Šiftar (stoji levo): »Na preganjanje ljudi, na sovražni govor, antisemitizem in antiromizem je treba venomer opozarjati in reči – dovolj je, nikoli več!«

činoma civilistov. 96 Romov so umorili Nemci, 68 Romov pa je bilo žrtev partizanskega oz. revolucionarnega nasilja na območju Ljubljanske pokrajine (zgodovinar dr. Renato Podbersič navaja, da naj bi revolucionarno nasilje leta 1942 na omenjenem območju zahtevalo življenja vsaj 170 Romov). Število slovenskih žrtev porajmosa še ni dokončno in to velja za vse romske žrtve genocida v okupirani Evropi med drugo svetovno vojno.

V Sloveniji sta bili ob spominskem dnevu dve slovesnosti, prva 2. avgusta v Mariboru, ki jo je pripravil Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor, in druga v Murski Soboti. V Mariboru je bila slavnostna govornica podžupanja MO Alenk Iskara, o genocidu nad Romi pa je spregovorila Marjetka Bedrač z CJKD Sinagoga. V

Murski Soboti je 3. avgusta Zveza Romov Slovenije v hotelu Zvezda pripravila tradicionalno spominsko prireditev, na kateri so poleg romologov, ki se ukvarjajo s proučevanjem romskega holokavsta, sodelovali še mag. Nina Koželj, generalna direktorica Direktorata za kaznovalno pravo in človekove pravice pri Ministrstvu za pravosodje, mag. Mihaela Brezar iz Urada za narodnosti Slovenije, podžupanja Mestne občine Murska Sobota Bernardka Ružič in Marjan Šiftar, predsednik uprave Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija, ki je bila soorganizator slovesnosti. Po strokovnem delu množično obiskane prireditve z bogatim kulturnim programom so položili še venec pri spominski plošči žrtvam romskega holokavsta v Murski Soboti.

Marjan Toš

■ DOGODKI Bolnišnica Ogenjca

»Ljudje hrepenimo po miru in sovražimo vojno«

Združenje borcev za vrednote NOB Ribnica in Društvo Ogenjca sta ob 80. obletnici tragičnega dogodka na Ogenjci 31. julija 2022 pri nekdanji bolnišnici Ogenjca pripravila množično obiskano spominsko slovesnost, ki so se je udeležili tudi člani in članice ZB za vrednote NOB občine Piran. Prireditve so zaradi epidemije covid-19 pripravili po treh letih.

Slovesnost je bila posvečena spominu na dogodke med roško ofenzivo, ki se je začela 16. julija 1942, ter junaštvu ranjenec in bolničarke partizanske bolnišnice Ogenjca, Marije Čepon. Mimica, kot so jo klicali, je v jami po predhodnem dogovoru ustrelila ranjence in tudi sebe, da ne bi živi prišli v roke okupatorju. Tragedija se je zgodila v kraški jami Ogenjca v času roške ofenzive, 31. julija 1942. Šele pozneje se je izvedelo, da je skrite ranjence, ki so jih v kraško jamo prenesli iz bližnje partizanske bolnišnice, izdal »tovariš«, ta je pod izgovorom, da se ne počuti dobro, že prej odšel iz jame.

Po polaganju cvetja ob težko dostopni črni jami v gozdu je okrog 1000 udeležencev pozdravila moderatorka žalne prireditve Irma Grbec. Himno je zapel Mešani pevski zbor Radomlje. Pozdravni nagovor je imel predsednik Društva Ogenjca, zatem je voditeljica prireditve na oder povabila slavnostnega govornika, dr. Dušana Kebra. Za konec je udeležence razveselila Mar-

jetka Popovski. Sledila je pokušnja znanega partizanskega golaža.

Kraljeva italijanska fašistična vojska je imela hudičev načrt: uničiti slovenski narod! 31. julija 1942, pred 80 leti, se je v srcu Velike gore nad Loškimi Potokom zgodila tragedija, ki izpričuje herojski pogum ranjenih partizanov in njihove bolničarke. Ranjenci s komaj dvajsetletno bolničarko Mimico so se namreč raje odločili za prostovoljno smrt, kot da bi prišli živi v roke sovražniku. Marija Čepon - Mimica je bila rojena 27. marca 1922 v Pakem pri Borovnici. K zdravniku Petru - Aleksandru Gali so jo pripeljali sredi julija 1942. Čeprav je bilo slišati, da se bliža ofenziva, je bil nove bolničar-

ke vesel, saj so rekli, da je šolana. »Partizansko bolnišnico na Ogenjci, ki je v času ofenzive julija 1942 v tajnosti delovala sredi mogočnih gozdov, je vodil Aleksander Gala - doktor Peter. Takrat se je območju bolnice nezadržno približevala sovražna roška ofenziva z znanim namenom uničiti naš narod,« je med drugim dejal dr. Dušan Keber ter glede na sedanje turobne čase v svetu poudaril, da je zgodovinski spomin kratek, da ljudje hrepenimo po miru in sovražimo vojno. Dotaknil se je tudi političnega vprašanja, povezanega s kapitalizmom, ko peščico bogatih Zemljanov podpira politika.

Franc Krajnc, Slovenski utrip

■ KAJUHOVO LETO 2022 Mladostna ljubezen (8)

Kajuh in Silva

Vlado Vrbič

Poleti leta 1943, ko so Marijo Medved poslali starši v šolo v Gradec in je Kajuh že odhajal v ilegalo v Ljubljano, je bil njun odnos po štirih letih mladostne ljubezni že bolj tovariški kakor erotičen. Po tem poletju pa nista imela več stikov.

Karli se je po prihodu v Ljubljano dosti družil s svojim rojakom Zdenkom Zavladavom, čigar družina se je v Ljubljano iz Šoštanja priselila že kmalu po okupaciji. V njihovem stanovanju je konec decembra 1941 potekalo silvestrovanje, na katerem so bili poleg Zdenka in Karlija še Milan Pogačnik, njegovo dekle Lucija Pozzetto, Bojan Štih, sestri Fani in Silva Ponikvar, njun brat Lev in še neki harmonikar.

Silva Ponikvar, devetindvajsetletna pevka v zboru ljubljanske Opere, in devetnajstletni ilegalec Karli sta slaba dva meseca po silvestrovanju, 27. februarja 1942, kot je razvidno iz Silvinega pisma iz zapora februarja 1943, postala par.

»... Pomisli, da bo 27. (februarja – op. a.) obletnica najine izpovedi, zdi se mi kot da je bilo včeraj, in zato mi ne bo težko, četudi bi bila še celo leto ločena. Kako sem čitala Vojno in mir in gledala v Te. Kako se mi je širilo srce v nerazumljivem spoznanju, da ljubim prvič in da sem prvič ljubljena. Cela gora občutkov me zalije, če pomislim na dni, ki so sledili prvemu priznanju ...«

Do »izpovedi« je verjetno prišlo kmalu po tistem, ko se je Karli po posredovanju Osvobodilne fronte naselil pri Ponikvarjevih v Vošnjakovi ulici 22, ki so bili sodelavci Osvobodilne fronte. V hiši so takrat z materjo živeli še hčeri Silva in Fani ter sin Lev.

Ohranjene fotografije kažejo, da sta Silva in Karli pomlad, poletje in

jesen preživela kot zelo srečen par, nasmejana, sama ali v družbi sestre Fani in prijateljc. Njune srečne zaljubljenosti se Silva spominja v zadnjem pismu Karliju nekaj dni pred njegovim odhodom v partizane – proti koncu avgusta 1943:

»... Tako rada bi te objela z rokami, stisnila k sebi in te poljubila. Da bi čutila tudi tvoj objem in se zjokala od radosti, da sem pri tebi. Da bi se ko nekdanj lahko s teboj okoli ... (nečitljiva beseda, op. avtorja) plavanja in upehana od letanja, ujeta od tvojih rok, pila poljub s tvojih ustnic. Da bi zopet slišala tvoj glas – daj, da poljubim te oči, ki so mi globoko v dušo gledale – ko me je vsakokrat polil val radosti in sem čutila vročo kri prav do konca prstov. Vsega, vsega se spominjam tako živo. Kako sva bila otročja, tudi v tem je bila najina sreča, najina otroška preprostost nama nudi vse tisto, za kar je večina ljudi prikrajšanih, zato sva tudi tako srečna ...«

Kajuh s Silvo pod brezo

Silva in Kajuh spomladi leta 1942

Karli je v tistem času že delal kot obveščevalec, imel je veliko stikov s kulturniki, veliko je pisal. Toda idila se je končala 6. decembra 1942, ko so Italijani aretirali Silvo Ponikvar, njeno mamo in takratno podnajemnico Lucijo Pozzetto. Silvo in mamo so sicer takrat izpustili, a so Silvo nekaj dni zatem spet aretirali in zaprli. Karlija je Silvine aretacija močno prizadela in hkrati spodbudila, da so v času, ko sta bila ločena, nastale njegove najlepše pesmi – cikel Ljubezenskih. Januarja 1943 je na Silvino željo v poseben zvezek napisal 60 svojih dotodanjih pesmi in epigramov, kar bi lahko celo šteli za nekakšno Kajuhovo zbirko, in ga v škatli od bombonjere zakopal pod češnjo pred hišo na Vošnjakovi 22. Ob koncu zapisa pesmi je zapisal: »... Potihoma upam, da je to, kar mi je povedala mama, res! Silvica, ne moreš si misliti, kako sem srečen. Otroki! Živ, majcen, droben otrok, ki bo ves Tvoj in moj. Oh, kako bova še srečna. Toda, če ne bo imel očeta, tedaj mu bodi Ti oče in mati. Pripravljaj mu o meni in povej mu, kako neizmerno sem Te ljubil ...«

Silvo, ki je še nerojenega otroka v zaporu izgubila, so sicer 13. marca izpustili, a so jo 27. maja 1943 spet zaprli. Nekaj po tistem ji je Karli v zaporu napisal:

»... Presrečen sem prebral Tvoje dolgo pismo. Ljubčica, še zdaj si ne morem prav predstaviti dogodkov tiste noči. Tako zelo hudo mi je bilo, kot da bi [mi] kdo paral srce. Nisem mogel in niti hotel verjeti, da Te ni več ... da si iz svoje lepe postelje morala za rešetke. Ljubčica moja zlata, premalo sem bil dober s teboj, na rokah, čisto dobesedno na rokah bi Te moral nositi. Ljubčica moja zlata, Ti ne veš, kako brezmejno je moje hrepenenje po Tebi,

Škatla od bombonjere, v kateri je Kajuh zakopal zvezek s svojimi pesmimi (Foto: NUK).

ljubčica, v najini ljubezni sem spoznal, kako majhna in borna so naša izražila, kadar je treba povedati, kar čutim jaz. Nekoč mi je nekdo rekel, ko boste doživeli nekaj silnega, ko vas [bo] kako dogajanje do kraja prevzelo, se boste v vsem svojem bistvu zavedli, da ste pesnik, in to je prišlo s Teboj. Jaz čutim, ljubčica, kako si vse premaknila v meni. Zares, v meni se je vse premaknilo, v meni se je ob najini ljubezni dvignilo nekaj brezmejno lepega. Koder hodim, kar mislim, povsod si Ti pričujoča. Ne pozabljam Te niti za trenutek. Ljubčica moja, teh silnih čustev se ne da ne izmeriti ne dojeti. Nisem, še zdaleka nisem mislil, kako čudovito je, če najdeš tako zlato punčko, kot si Ti ...«

Devetintrideset ohranjenih pisem je nabith s čustvi »ljubimcev z Vošnjakovke 22« (kot ju je označil dr. Mihael Glavan), v njih Silva in Karli izražata svojo globoko ljubezen, hrepenenja, pa tudi skrbi in črne slutnje, in so na trenutke pravi literarni biseri.

V času, ko je bila Silva zaprta, je bil Karli silno ustvarjalen, pogosto je k pismom, ki jih je Silvi pošiljal v zapor, priložil novo pesem. V tistem času je denimo nastal cikel ljubezenskih pesmi (Bosa pojdiva, Samo en cvet, Jasmin), ki ga marsikdo označuje za enega vrhuncev naše ljubezenske lirike.

Silva in Karli sta se zadnjič videla proti koncu avgusta 1943, tik pred Karlijevem odhodom v partizane. Takrat je Karli v spremstvu Silvine matere Berte drzno vstopil v zgradbo zaporniške bolnišnice in Silvo obiskal v bolniški sobi. Silva je v (zadnjem) pismu takoj po njegovem obisku malo hudomušno zapisala:

»... Ali veš ljubči, da se mi zdi, da si se nekam »postaral«, oziroma izgledaš nekam starejši, ne zameri tej moji opazki, vem, da ti ni bilo to, kar se je zgodilo z menoj, vseeno. Samo, da ti sedaj ne bo prišlo na misel, da boš tudi ti meni napravil tak poklon ...«

25. avgusta 1943 je Karli odšel v partizane. S Silvo nista imela več stikov. Padel je 22. februarja 1944. Silvo so iz zapora izpustili 10. novembra 1943. Spet je pela v opernem zboru. Leta 1947 se je poročila z dolgoletnim kolegom, solistom v ljubljanski Operi Mirom Gregorinom, ki je takoj po vojni dobil službo v novostanovljeni mariborski operi. Po poroki se je iz Vošnjakovke 22 v Ljubljani preselila k njemu v Maribor.

■ V METEŽU ZGODOVINE Okupator na Spodnjem Štajerskem (1)

Usoda hrastniških talcev in njihovih družin

Nevenka Troha

Nemški okupator je na tako imenovanem Spodnjem Štajerskem že 30. julija 1941 na Dobravi pri Brežicah ustrelil deset pripadnikov Brežiške partizanske čete. Ker se je streljanje pripadnikov osvobodilnega gibanja prepletalo z določenimi elementi talstva, se je predvsem za te žrtve fašističnega nasilja uveljavilo ime talci. Kot vzrok za usmrtno kaznjo je okupator navajal kršitve svojih odredb, v katerih je določal smrtno kazen za sodelavce odporniškega gibanja ali za vsakogar, ki bi se udeležil oboroženega sestanka, ki bi partizanom ponudil bivališče, jih preskrboval z živili ali jih kakor koli podpiral. Na razglasih o streljanjih pa so nemške okupacijske oblasti navajale, da so usmrtnice izvršene iz povračilnih razlogov, pogosto po izvedenih partizanskih akcijah, v katerih je padel kak pripadnik ali sodelavec okupatorjevega aparata.

Zaprlih političnih osumljencev na smrt ni obsodilo sodišče, temveč je na podlagi predlogov referentov gestapa o tem odločal komandant varnostne policije in varnostne službe Oto Lurker, o pomilostitvi pa le šef civilne uprave. Talcem so bile odločbe o smrtni kazni prebrane tik pred ustrelitvijo. Lurker, ki je

ob koncu vojne padel v roke organom Ozne, je na zaslišanju izjavil: »Zapornike so pripeljali pred nas, ko so bili seznanjeni z vnaprej pripravljeno obsodbo. Samo v primeru nejasnosti je bil akt vrnjen gestapu v ponovno obdelavo. Pripeljani so bili vsi zaporniki, za katere sem določil ustrelitev. Smrtno obsodbo so bile izvršene še isti dan. Sodišče je sodilo zelo strogo in ljudje so bili obsojeni na smrt za malenkosti, na primer prispevek 50 pfeningov za OF. /.../ Ker sem smrtno obsodbe izrekal jaz, na njihovi osnovi pa so bili svoji ustreljenih izseljeni, sem bil odgovoren tudi za zaplembo njihovega premoženja.«

Med nacistično okupacijo je bilo na Spodnjem Štajerskem ustreljenih skupaj 1939 talcev, med njimi 119 žensk. Ženske so streljali le v prvih dveh letih vojne, nato so jih pošiljali v koncentracijska taborišča.

V zadnjih trenutkih življenja so lahko talci svojim najdražjim napisali poslovilna pisma. Po 2. oktobru 1942, ko so v Mariboru ustrelili 143 talcev pisanje poslovilnih pisem ni bilo več dovoljeno, zato so jih nekateri pisali na skrivaj. Pisma so namreč dosegla ravno nasprotni učinek od tistega, ki ga je pričakoval okupator, namesto strahu so pri ljudeh budila upornost.

Mater z otroki na dvorišču okoliške šole v Celju, avgust 1942. Fototeka Pelikan, Muzej novejšje zgodovine Celje

V nadaljevanju opisujem usodo skupine talcev in njihovih družin iz Hrastnika, ki je v času okupacije spadala v upravno enoto Spodnja Štajerska.

Do prvih večjih razkritij organizacij Osvobodilne fronte in tudi do prvih aretacij in ustrelitev je prišlo jeseni in pozimi v letih 1941/42. Tako je bilo do julija 1942 ustreljenih sedem hrastniških sodelavcev osvobodilnega gibanja.

V delo Osvobodilne fronte so se vse od njene ustanovitve v Hrastniku zelo dejavno vključili številni mladi. Tako so pletli nogavice, jopice, pripravljali toplo perilo za partizane, raznašali propagandno gradivo in trosili letake, zbirali denar, hrano in drug material, pa tudi

izvajali manjše sabotaže, kot je bilo na primer nastavljanje trioglatih rezil na cesto med Hrastnikom in Trbovljami, da bi nemškim avtomobilom raztrgali gume. Po izdaji pa je gestapo junija in julija 1942 aretiral več kot petdeset Hrastničanov, v veliki večini prav teh mladih aktivistov OF. Iz Trbovelj so jih čez nekaj dni prepeljali v zapore v Starem piskru v Celju ter nadaljevali zaslišanja in zasramovanja.

Velika večina je bila nato ustreljena v množičnih streljanjih talcev poleti in jeseni 1942 v Celju in Mariboru. Tako so 22. junija v Celju ustrelili pet talcev, 30. julija kar osemnajst in 15. avgusta šestnajst, 2. oktobra 1942 v Mariboru šest, komaj šestnajstletni mizarski vajenec Al-

bin Kotnik pa je bil ustreljen 24. julija 1942 pri Begunjah. Skupaj je bilo tako leta 1942 iz hrastniške občine, ki je takrat imela 7800 prebivalcev, ustreljenih 54 talcev. Med njimi je bilo 29 mlajših od 25 let, dva sta bila ustreljena pred 18. rojstnim dnem, štirje pa v nekaj mesecih po njem. Med njimi je bilo šest žensk. Pavlo Zadobovšek, rojeno februarja 1927, so na dan streljanja talcev 2. oktobra 1942 iz celice že odpeljali v pritličje zaporov, a so jo nato po temeljitem izpraševanju o dejanski starosti odpeljali nazaj. Od tam so jo poslali v zapore na gradu Borl, od koder jo je očetu po nekaj mesecih uspelo rešiti in se je vrnila domov.

Ohranila so se poslovilna pisma nekaterih od teh talcev. Pismo Antona Bostiča je naslovljeno na starše in druge domače, prav tako tisto Petra Šergana. Ohranilo se je tudi pismo Martina Orožna, uglednega kmeta iz Turja nad Hrastnikom, poslano ženi, šestim mladoletnim otrokom in drugim domačim. Pismo Franca Potiska se je ohranilo v prepisu, ki ga je septembra 1942 naredila njegova sestra. Ustreljena sta bila tudi njegova bratranca, brata Slavko in Janez Potisek, medtem ko je bil njun brat Rudi v partizanih. Ohranili sta se njuni poslovilni pismi.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

ZLOČINI OKUPATORJEV Kovk nad Vipavsko dolino

Ubijalski in požigalski pohodi na Goro

19. junija smo se spomnili tragičnega dogodka, ki so ga nacistični okupatorji zakrivali 15. junija 1944 pri hiši na Kovku 27 nad Vipavsko dolino, in počastili spomin nanj.

Pri Mihelu na Logu, kot se reče po domače, je bila partizanska kurirjska javka. Kurirji so povezovali partizanske enote ter prenašali pošto in druga obveščevalna sporočila med Colom in Predmejo. Tistega dne dopoldne so na ograji pred hišo brezskrbno sedeli trije partizani kurirji in načrtovali poti, ki jih bodo morali opraviti tega dne. Nemška vojska iz postojanke v Ajdovščini je izrabila megleno zaveso in na Gori v strelskih vrstah pregledovala osamljene domačije, kjer so se običajno zadrževali partizani, vse to na slepo, kajti Gorjani ovaduhov nismo poznali. V zavetju megle se je nemška enota prithotapila do hiše pri Mihelu. Z rafali so pred hišo pokosili kurirje Franca Žonto s Predmeje, Franca Lična iz Vipavskega Križa in Jožeta Vončino iz Idrije – Kanomlje. Potem so ustrelili še gospodarja Andreja Vidmarja in sina Benedikta -

Dita. Razjarjeni morilci so zažgali domačijo in v ogenj zmetali postreljene žrtve. Ostanke zgorelih in neprepoznanih trupel so domačini pozneje pokopali v skupnem grobu na Otlici.

To je le ena od številnih grozot, ki so jih ljudje v teh krajih doži-

veli med drugo svetovno vojno. Že italijanske oblasti so te kraje razglasile za »la terra dei ribelli«, Nemci so dodali le svojo različico, »Banditengebert« (ozemlje banditov), in s tem »legalizirali« številne ubijalske in požigalske pohode

na Goro. Številne družine še danes nosijo breme vojnega dogajanja in ohranjajo spomin na padle svojce. V narodnoosvobodilnem boju je padlo 98 domačinov, zločinska požigalčeva roka pa je upepelila 134 hiš.

Za brezhibno pripravo slovesnosti se zahvaljujemo Krajevni skupnosti Otlica - Kovk in ZZB za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava ter domačim pri Mihelu za gostoljubnost in postrežbo. Vsebino programa so oblikovali: ženski pevski zbor Večernica, učenca Osnovne

šole Otlica, praporščaki ZZB NOV in kantavtorica Iva Hočevnar. Nekaj besed iz zakladnice svojih spominov je povedal tudi vaščan Andrej Bolčina, 93-letni veteran druge svetovne vojne.

Andrej Bolčina

ZLOČINI OKUPATORJEV Koroška

Tragedija Koširjevih na Otiškem Vrhu

Otiški Vrh obsega predel južnega dela občine Dravograd. Hriboviti del Otiškega Vrha na treh mestih preseka tako imenovani grabni kot Begantov, Bauhov in Anski graben. Po vseh so speljane ceste, ki vodijo do osamelih naselij ali kmetij na tem območju.

Med večjimi je prvi iz dravogradske smeri Bauhov graben. Tam je živela družina Arah, po domače Koširjevi. Glavnino polj in travnikov so imeli na precej strmih pobočjih, premogli pa so tudi nekaj gozda. Delo na kmetiji je zahtevalo posebne veščine in dosti truda.

Koširjevi so bili za tiste čase številčno običajna družina. Mati Terezija, rojena leta 1886, Jože, njen drugi mož, najstarejša je bila hči Tončka, rojena leta 1909, ki je zgodaj odšla od hiše in se najprej zaposlila v Ljutomeru, se poročila in preselila v Maribor, Franc Preglav, rojen leta 1915, Terezin sin iz prvega zakona, sin Ivan, rojen leta 1921, ter sinova dvojčka Stanislav in Jožef, rojena leta 1927.

Domačija Koširjevih je bila od ceste nekoliko odmaknjena, težje dostopna in ob robu gozda. V tistih nemirnih časih je bilo življenje tamkaj videti dokaj varno. Pri Koširjevih so se večkrat oglasili partizani, saj je bil sin Ivan borec Koroškega

hovo glasno hvalisanje je občasno preglasilo hripavo petje nerazumljivih besedil. V nekem trenutku, ko je eden izmed poveljujočih dvignil roko, je nastala tišina. »Partizani da so tam zgoraj,« je s stegneno roko pokazal proti sosednjemu hribu. Z orožjem v pripravljenosti so se zgnatli na cesto in se v pijanosti zapodili na strmo pot, ki je vodila do Koširja. Mnogi so strmino težko premagovali, toda nadutost in sla po ubijanju in uničevanju sta bili v pijanosti neizmerni. V bližini hiše so se zbrali in pripravili ročne bombe. Ura je bila čez polnoč, družina

Spominska plošča na pokopališču na Kronske gori

Koširjevih je mirno spala utrujena od dela prejšnji dan.

Počilo je. Pozni črni vasovalci so skozi okna v hišo začeli metati ročne bombe. Ob eksplozijah so se oglasili tudi strelji iz avtomatskega orožja. V hiši je zasvetil sprva majhen ogenj, ki pa je zajel vso hišo. Divje kričanje zločincev se je mešalo z obupnimi klici na pomoč in vpitjem zaradi bolečin. Lesen pod, ki je bil obenem strop kleti, se je zaradi eksplozij bomb in ognja začel rušiti in žrtvam napada v hiši ni bilo

rešitve. S podirajočim se stropom je ranjena mati padla v klet, kjer je zgorela. Brata dvojčka so bombe razkosale in deli njunih trupel so bili razmetani po tleh in stenah kleti. Očetu Jožetu, ki mu je bomba odtrgala del stegna, in sinu Francu, težko ranjenemu v trebuh, je uspelo pobegniti skozi okno. Zatekla sta se k sosedu Naberniku, kjer so ju za silo obvezali in naslednji dan odpeljali v bolnišnico v Wolfsbergu. Franc je čez nekaj dni zaradi hudih ran umrl. Za pogreb tragično umrlih je poskrbela sestra nesrečne Terezije, Jamnikova iz Bukovske vasi. Smela je naročiti le povsem navadno krsto, vanjo so položili ožgano truplo in ožgane kosti. Zvonjenja ni smelo biti. Krsto je na pokopališču k Sv. Petru zapeljal sosed Begant, na pogrebu pa je bil lahko le grobar.

Oče Jože se je po odpustu iz bolnišnice nekaj časa skrival v Ljutomeru in Ormožu, vrnitev v Dravograd bi bila zanj usodna. Tja se je vrnil po koncu vojne in živel v hiški na Koširjevem. Po letu 1945 je Antonija hišo obnovila, Jožeta pa je za nekaj časa k sebi vzel sosed Kolar. Jože je umrl leta 1946 v Slovenj Gradcu. Družina Arah se je porazgubila. Domačijo sta leta 1953 dediča Antonija in Ivan prodala. Hči Antonija je umrla leta 1975, Ivan, ki je poročen živel v Slovenj Gradcu, pa je umrl leta 1955.

Za Antonijo je ostal njen sin Franc Makovec, strojni tehnik, ki zdaj živi v Mariboru, po Ivanu pa sin Janko Arah, magister prava, svetovalec, sodni tolmač, ki živi v Ljubljani.

Družina Arah (Areh) je leta 1950 prejela spomenico, s katero je Prezidij Ljudske republike Slovenije, na njej je podpisan Josip Vidmar, družini priznal izredno trpljenje in mučeniško smrt njenih članov za osvoboditev domovine.

Vlado Mrzel

AKTUALNO Na zahodu nič (zares) novega (2)

Odnos med Italijo in tamkajšnjo slovensko skupnostjo

Jernej Šček

Za (vse!) Slovence je prva polovica 20. stoletja državo- in narodotvorno vprašanje, za Italijane le eno od tolikih. Po eni strani nezadostno oziroma polovičarsko znanje o jadranskem fašizmu, kalilnici skvadristma, raznarodovalni politiki od Gentilejeve šolske reforme do jezikovnih prepovedi in preimenovanj. Posebnem sodišču za zaščito države, prvem in drugem tržaškem procesu, italijanskih fašističnih taboriščih. Kakor da to ni »njihova« zgodba. Po drugi strani pa vse širše poznavanje nekega prej in potem: Oberdan in izdajalci, ki postanejo mučenci, 11 soških ofenziv in Piava,

■ Skupni spomin je utvara, obstaja pa zgodovina, za katero se je treba odpovedati izključevalni logiki »svete zemlje«, po kateri je ta vedno in za vselej »naša« in nikdar »vaša«.

neznani vojak in Sredipolje/Redipuglia, naj bo, rasni zakoni (18. september 1938!) in Rižarna, predvsem pa povojne fojbe in eksodus. Da je kratko stoletje na vzhodni italijanski meji uporabno predvsem za desnico, je jasno vsem, a naj povem več: jadranski imperializem, iredentizem in medvojni fašizem se tu eksplozivno mešajo s preporodovskimi sanjami. Italijanska »zasedba« Julijske krajine, formalno prisluzen vojni izkupiček, toliko da D'Annunzio govori o »pohabljeni zmagi«, je zanje »vrnitev« zemlje, ki je na zgornjem in desnem bregu Jadrana do Dinarjev italijanska – če Dante tako reče. Ducejev stavek, zavpiti po prevzemu oblasti v rimskem parlamentu proti slovenskemu odposlancu Josipu Vilfanu: »Na Snežniku smo in ostali bomo!«, ni ideološki odklon, temveč naravna izpolnitev preporodovskih sanj.

V taborišču Kampor na Rabu ni uradnega obeležja italijanske države: spominsko ploščo je postavilo le Vsedrjavno združenje partizanov Italije. Taborišče Visco je povsem zapuščen in že leta tvega rušenje, če ne bi bilo Ferruccia Tassina, ki mu upravitelji in domačini mečeje polena pod noge. Deželni guverner Massimiliano Fedriga je »prepovedal« uporabo Poročila v (italijanskih) šolah, češ da je dokument pristranski – mar je bilo tudi tedaj, ko sta ga podpisala oba zunanja ministra? Res, da smo ga »ratificirali« samo mi. Več kot očitno smo od šolskih klopi naprej vse preveč ujeti v dve vzporedni zgodovinski pripovedi.

Zgodovinarica Marta Verginella poudarja, da doživljamo bojevanje za spomin, bolj natančno za izključno pravico do spominjanja, zgodovinar Božo Repe bi rekel boj za kontekst. Dan spomina na žrtve holokavsta (27. januar) so načrtno obkolili od spredaj in zadaj, dan prej

z alpinci, 10. februarja s fojbami in eksodusom. Tržaški občinski praznik po novem uradno zaznamuje 12. junij – ne več 1. maj – kot dan osvoboditve izpod jugoslovanske zasedbe ali bolje »komunističnega terorja«, kot razglašajo zaodrski pobudnica Lega Nazionale. Politična os se je očitno tako prevesila na eno stran, da kdor danes zagovarja večkulturni Trst, je po nujnosti pristranski levičar, nostalgik Austrijae felix, torej protitalijan, separatist, v bistvu protinacionalni prevratnik. Skupni spomin je utvara, obstaja pa zgodovina, za katero se je treba odpovedati izključevalni logiki »svete zemlje«, po kateri je ta vedno in za vselej »naša« in nikdar »vaša«. Trst je po novem postal priljubljeno romarsko središče in končno vsaj parkrat na leto vstopa v javnost, kajpak zaradi »genocida nad nedolžnimi Italijani«. Naj ponovim, kdo je odprl vrata tej državni in evropski – glej izjave predsednice evropskega parlamenta Roberte Metsola – naraciji: nekdanji predsednik republike Giorgio Napolitano, levičar, z zloveščo izjavo o etničnem čiščenju leta 2007. S precedenčnim stavkom je legitimiral logični zdrs, po katerem je vsak Slovenec enako partizan, komunist, infojbotar, požiralec otrok. Kar je do pred desetimi leti pripadalo skrajnejšem, je danes uradna nara-

■ Zgodovinarica Marta Verginella poudarja, da doživljamo bojevanje za spomin, bolj natančno za izključno pravico do spominjanja, zgodovinar Božo Repe bi rekel boj za kontekst.

cija. Kdor se trudi plesti pajčevino kompleksne zgodovine, omenjati dvajset let medvojnega fašizma v Julijski krajini, je ne le odrinjen na rob javnega mnenja, temveč perverzno osumljen negacionizma. Negacionisti smo danes mi, ki podarjamo, da ni mogoče razumeti povojnih pobojev – nikakor ne opravečevati ali zanikovati – brez upoštevanja dogajanja prve polovice 20. stoletja, ene same velike vojne.

Razložiti Italijanu razliko med narodnostjo in državljanstvom, ki je manjšincem podana v zibko, ni preprosto: da si lahko nekje (pol) drugo tisočletje doma, ne da bi sprejel (komaj dobrih sto let prispele) državno istovetnost. V najboljšem primeru smo Italijani slovenskega izvora – Slovenci nikar! Le kdo si ne bi želel biti Italijan? Naj obrnem vprašanje: si kdo še želi biti Slovenec? Nekaj partizanskega in nekaj misijonarskega je v tem našem vztrajanju na zahodu slovenstva ...

(Konec)

■ Koširjevi so bili za tiste čase številčno običajna družina.

bataljona. Mati Terezija jih je vedno sprejemala z odprtimi rokami.

Bil je prvi junijski dan leta 1944. Spodaj v gostilni, ki je bila ob glavni cesti, si je skupina policistov, orožnikov in nemških vojakov lep del dneva privoščila pijančevanje. Popivanju ni bilo videti konca. Nji-

SPOMENIKI Partizanski spomeniki na Geopediji (7)

Pavel Rušt, slovenski junak

Patrizia Raveggi

Pavel Rušt se je rodil leta 1909 v družini malih kmetov na Gradišču pri Vipavi. V italijanizirani Vipavi je obiskoval šolo. Priimek so mu spremenili po uradni dolžnosti, slovenski jezik je bil prepovedan, društva zatrta. V Neaplju je osemnajst mesecev služil vojaški rok. Leta 1941 se je pridružil slovenskemu narodnoosvobodilnemu gibanju in se tako izognil italijanski mobilizaciji.

18. aprila 1942 je bil s svojo enoto obkolen na Nanosu. Boj 60 partizanov z 800 italijanskimi vojaki je trajal več kot osem ur in je bil tragičen: šest partizanov je padlo med spopadom, enajst so jih zajeli in devet od njih pozneje ustrelili. Drugim je uspelo pobegniti, pri čemer jih je varovala strojnica, ki je v rokah legendarnega mitraljezca Pavla Rušta štirinajstkrat odbila napade, dokler ni zmanjkalo streliva. S tovariši se je umaknil in skrival v jami, a tam so jih odkrili. Pavlu z

Spomenik na Gradišču pri Vipavi (Foto: Miloš Kermavnar)

pripovedi Gosenica. Pavla so mučili, vendar ni razkril ničesar, zato ga je Posebno sodišče za obrambo države skupaj z drugimi partizani skupine Fratelli Maslo obsodilo na smrt, nekatere v odsotnosti.

Kazen so izvršili v zloglasni fašistični tovarni smrti Forte Bravetta. 26. junija 1942 ob šesti uri zjutraj so bili ustreljeni Pavel Rušt, Anton Bele, Ivan Čekada, Viljem Dolgan, Leopold Frank, Jože Hreščak, Karlo Kaluža, Franc Srebot in Franc Vičič. Pokopani so na pokopališču Verano, spominsko obeležje pa so jim leta 2012 postavili na pokopališču Flaminio na severnem robu Rima. Na njem je napisano:

Kartoteka Pavla Rušta iz leta 1942 v zaporu Regina Coeli (Državni arhiv v Rimu)

PRIMORSKIM PARTIZANOM UJETIM
V NANOŠKI BITKI, 18. 4. 1941.
USTRELJENI V FORTE BRAVETTA – 26. 6. 1942
BELE ANTON HREŠČAK JOŽE
ČAKADA IVAN KALUŽA KARLO
DOLGAN VILJEM FRANK LEOPOLD
SREBOT FRANC RUŠT PAVLE
VIČIČ FRANC
JUNAKOM V VEČNI SPOMIN
RIM, 26. 6. 2012 REPUBLIKA
SLOVENIJA

Padlih se spominjamo na kome-moracijah 18. aprila vsako leto. Po Pavlu Ruštu se imenuje trg v Vipavi. Njegovo ime je skupaj z imeni soborcev vklesano še na ploščo na pročelju Lovskega doma na Nanosu v bližini turistične kmetije Abram in na spomeniku NOB v njegovi rojstni vasi Gradišče pri Vipavi, ki ga je iz prodnih kamnov v obliki Triglava leta 1946 zasnoval arhitekt Avgust Okroglič. Na kraju njegove smrti in smrti njegovih tovarišev v Rimu je tabla z napisom Parco dei martiri di Forte Bravetta [Park mučnikov trdnjave Bravetta]. Več o Pavlu Ruštu lahko preberemo v njegovem geslu na Wikipediji.

KOMENTAR

France Križanič

O financiranju zelenega prehoda

Slovenija ima na voljo različne javnofinančne vire in dovolj prihrankov za financiranje investicij, potrebnih za prehod v oskrbo z energijo pretežno iz obnovljivih virov in za povečanje energetske učinkovitosti (zeleni prehod).

Med javnofinančnimi viri so poleg sredstev integralnega proračuna (zbranih z davki, drugimi dajatvami in lastniškimi dohodki države) ter poleg sredstev EU zlasti prilivi iz naslova nakupa emisijskih kuponov v gospodarstvu (namenjeno Skladu za podnebne spremembe). Pred letošnjimi ukrepi za znižanje cen energentov sta sem spadala tudi del plačil za delovanje elektroenergetskega omrežja in del javnofinančnih prilivov od prodaje tekočih goriv (slednja dva prispevka je zbiral Borzen). Tako Sklad za podnebne spremembe kot Borzen sta pridobila zakonske vire za spodbujanje investicij v obnovljive vire energije in učinkovito rabo energije na začetku prejšnjega desetletja.

Sklad za podnebne spremembe je od leta 2013 do leta 2019 zbral 200 milijonov evrov, nato pa se je z rastjo cen emisijskih kuponov priliv teh sredstev precej povečal. Samo Termoelektrarna Šoštanj bo, tudi ob manjšem povečanju cen kuponov od sedanjega, do vključno leta 2042 iz tega naslova letno vplačevala povprečno po več kot 110 milijonov evrov (scenarij s polnim delovanjem Premogovnika Velenje do leta 2042). Ti prispevki bodo skupaj dosegli 2,6 milijarde evrov. Del zbranih sredstev je na podlagi zakona o zapiranju Premogovnika Velenje smiselno nameniti gospodarski prenovi Saleške doline in Zasavja ter pri tem upoštevati, da precej prese-gajo sredstva EU iz tako imenovanega sklada za pravični prehod (Križanič et. al., 2020, Scenariji pridobivanja premoga in proces zapiranja Premogovnika Velenje ter vpliv na Termoelektrarno Šoštanj z vidika delovanja slovenskega elektroenergetskega sistema in povečanja energetske revščine v Sloveniji).

Borzen je imel v letu 2021 sredstva za sofinanciranje različnih projektov zelenega prehoda v višini 1,2 milijarde evrov (Borzen, Portal Centra za podpore, 2022), po neuradnih podatkih pa ima približno polovico tega zneska še v obliki rezerve oziroma nerazporejenih spodbud. S temi ukrepi za znižanje cen energentov se bodo v drugi polovici leta 2022 prilivi sredstev, ki jih upravlja Borzen, zmanjšali.

Država lahko investitorjem v projekte zelenega prehoda omogoči najem posojila, tako da jim v celoti subvencionira obrestno mero. Seveda bo morala poleg tega kriti tudi s temi projekti povezane stroške administracije. Vanje spadajo sredstva

za delovanje Sklada za podnebne spremembe, Borzena, Eko sklada in stroški storitev finančnega posrednika pri zbiranju za zeleni prehod potrebnih povratnih sredstev. Država bo morala financirati tudi tehnično pomoč, v kateri bodo strokovnjaki s področja prava, ekonomije in sektorsko specifičnih tehničnih področij (energetika, varstvo okolja, gradbeništvo, strojništvo, informatika ...) izvajalcem projektov zelenega prehoda pomagali pri pripravi in izvedbi investicije, tako da bo ta potekala ob najnižjih možnih stroških in najmanjših tveganjih.

Prihranke, potrebne za financiranje investicij zelenega prehoda, je mogoče pridobiti na trgu, tako da finančni posrednik (verjetno Slovenska izvozna in razvojna banka – SID) izda obveznice z državnim jamstvom in jih preko Eko sklada dodeli kot kredit izvajalcem projektov. Rok vračila prilagodi terminu, v katerem bodo ti sredstva lahko vrnila.

Slovensko narodno gospodarstvo je pred pandemijo, torej leta 2019, na letni ravni ustvarilo za 2,8 milijarde evrov neto prihrankov, od tega gospodinjstva 2,3 milijarde evrov. Za toliko so nove terjatve prese-gale nove obveznosti (Statistični urad

Republike Slovenije, 2022). Finančni posrednik bi moral velikost posamičnih vplačil obveznic prilagoditi vlaganju prihrankov slovenskih gospodinjstev. Gledano z vidika očitnega nezaupanja Slovencev v vrednostne papirje (rezultat izigravanja

Država lahko investitorjem v projekte zelenega prehoda omogoči najem posojila, tako da jim v celoti subvencionira obrestno mero.

in celo nacionalizacij v bližnji preteklosti) bi bilo namesto obveznic smiselno oblikovati poseben način vezane vloge s podobnimi lastnostmi, kot jih ima obveznica (možnost predčasne prodaje terjatve). Seveda pa lahko država v financiranje investicij zelenega prehoda poleg gospodinjstev pritegne tudi banke ali pa izda obveznice, zanimive za tuje vlagatelje. Njihovo zaupanje v naše gospodarstvo kaže dejstvo, da so se neposredne tuje investicije v Slovenijo od leta 2014 do 2019 povečevale povprečno po več kot eno milijardo evrov letno (Banka Slovenije, 2021). Ta način financiranja bo še zlasti primeren pri ustanavljanju projektnih podjetij za postavitev večjih proizvodnih enot ali prilagoditev elektroenergetskega omrežja.

Slovenija lahko sredstva za financiranje projektov zelenega prehoda pridobi tudi iz različnih evropskih skladov in bank, kot so Evropski sklad za regionalni razvoj, JESSICA, Evropska investicijska banka ipd. V tem primeru investirana sredstva ne bodo brezobrestni krediti, temveč povratna sredstva EU z zelo nizko obrestno mero (ugodni krediti).

Besedilo na plošči v Rimu (Foto: Božo Novak)

globokimi ranami na rokah) je nekaj časa uspevalo pobirati bombe in jih metati nazaj na fašiste. Ujete so odpeljali v Rim v zapor Regina Coeli, ki ga poznamo iz Kosmačeve

ZLOČINI OKUPATORJEV Danski fantje

Obrazi ustreljenih talcev

31. julija je minilo 80 let od zločinske akcije italijanskih okupatorjev, ki so na Križni gori nad vasico Sv. Ana v Loški dolini ustrelili pet mladih fantov. Vsi so bili iz Dan v Loški dolini. Italijanski fašisti so ta dogodek kakor tudi številne druge svoje zločine fotografsko zabeležili. Fotografija prikazuje zadnji trenutek še živečih pogumnih žrtev, s hrbtom obrnjenih proti strelskemu vodu.

Fotografijo so pogosto zlorabljali italijanski mediji in slovenski kolaboranti, češ da gre za streljanje Italijanov. Tone Šepec iz Dan se je odločil raziskati, kdo so bili talci, poiskal pa je tudi njihove obraze. Lani smo jih prvič videli v časopisu ZZB NOB Slovenije Svobodna beseda. Tone Šepec, takrat otrok, je danskim fantom v spomin napisal tudi pesem, ki jo objavljamo.

Danske žrtve

Fašisti vdrli so v vasico Dane, takoj so obkolili štiri hiše, natanko pač, kot na seznamu piše: »Na teh številkah so prav vsi za partizane.«

Pri Jekopetu vzeli hčerko so Ivanko, za staršev jok se niso nič zmenili, pa tudi sina Jožeta so vklenili, ker se poznal menda je z neko partizanko.

Pri Kotnih Ančko vlečejo iz sobe, otrpla vsa se niti ne upira, po starših zadnjic z grozo se ozira, še zadnjic se ozre na biblijske podobe.

Brat Ferdo je že vklejen na dvorišču, z njim z žico zvežejo še sestro Ano ...

Izdajstvo, podlost, misli kapitan Lučano, pospravi list in da ukaz: »K morišču!«

Zdaj je na vrsti Andretova cassa rossa z oznako na seznamu: »Tutti Partigiani!« Tu vodi akcijo Rimljan fašist Giovanni, ki je dojel, da so slovenski izdajalci brez ponosa.

Pri hlevu Vinku vzeli so svobodo, iz kuhinje s kopiti pušk prignali so Angelo, molila je, v rokah stiskala majhno je razpelo, v seniku Janez zvezan čaka na usodo.

Sedmero žrtev zvezanih se združijo pred kapelo,

zastražene fašisti psujejo z banditi ... Kot sodni dan, ker izdajalci niso siti, privedejo še žrtev Malensko Angelo.

Nesrečnih osem se pomika v peskopkop Devina ... Zakaj so z njimi črne srajce, so dojeli ... Iz pušk nato odjeknili so strelji, med strelji kriki groze, smrt in spet tišina.

Tone Šepec

Edo Škerbec Malnarjev

France Škerbec Malnarjev

Janez Krajc Kovačev

Feliks Žnidaršič Hlepov

Franc Žnidaršič Mehalov

Ustreljeni danski domoljubi

■ DOGODKI *Vranov let*

Mednarodna spominska pot zavezništva

Eduard Vedernjak

Avstralec Ralph F. Churches se je leta 1940 kot večina mladih Avstralcev in Novozelancev prostovoljno javil v vojsko. Bojni krst so doživeli julija 1940 v Severni Afriki. Spomladi leta 1941 so bile britanske, avstralske in novozelandske enote v Grčiji, a daleč prešibke, da bi vzdržale velikansko bojno moč sovražnikov. Na južnih obalah Grčije so Nemci do konca aprila 1941 zajeli okrog 5000 Avstralcev ter 2000 Angležev in Novozelancev. Churches je padel v ujetništvo na jugu Grčije maja 1941. Zajete so pustili na prostem ob velikem pomanjkanju vode in hrane. Nato so jih po dolgotrajnih marših na sever odpeljali v živinskih vagonih skozi Solun, Skopj in Beograd v nemški rajh.

Mnogo ujetnikov je umrlo, Churches je komaj preživel. V Mariboru je bilo v taborišču vojnih ujetnikov Stalag XVIII-D avgusta 1941 več kot 3500 Britancev, navadnih vojakov. V nasprotju z ujetimi častniki so morali opravljati razna fizična dela v mestu, tovarnah, na kmetijah in prometnicah. Mnogi so zaradi vojaške časti snovali in izvajali pobege ne glede na stopnjevanje kazni. V primeru, da je bil pobeg organiziran z več kot

sedmimi udeleženci, je bila za organizatorja predpisana smrtna kazen. Poleti leta 1944 so vojni ujetniki popravljali železniško progo Maribor–Dravograd na območju železniške postaje Ožbalt. Ralph Churches, ki se ga je prijel vojaško ime Crow, Vran, se je tedaj s prijateljem Les Lawsom iz Anglije že temeljito pripravljal na pobeg, bila pa sta v navezi še s šestimi zaupnimi prijatelji. Odločilno vlogo pobege je odigral Les. V bližini delovišča je živela slovenska družina Zavodnik. Les je ocenil, da bi pri njej morda dobil zvezo s partizani. Do družine je prišel tako, da je sklicujoč se na potrebo po vodi dobil dovoljenje za oskrbo možova z vodo in čajem. In res, družina je bila zavedna in povezana s partizani. V bližnjem skednju so marsikdaj oskrbeli kakega borca ali kurirja Lackovega odreda, ki je prihajal s Kozjaka preko Drave, na lokaciji nekoliko nižje od današnje hidroelektrarne Ožbalt. Zanje je poskrbela gospodinja Elizabeta Zavodnik, katere sorodnik je bil tudi aktivist OF. Videti je, da je Les prav z njim uspel ustvariti razmere za pobeg. To se je zgodilo zadnji teden avgusta 1944. 23. avgusta so namreč borci Šerčerjeve brigade po hudem boju osvobodili Lovrenc. Ker je Tomsičeva brigada

osvobodila Ribnico na Pohorju, so imeli partizani pod nadzorom celotno območje med krajema. Pred tem so 2. avgusta enote IV. operativne cone (osrednjo vlogo sta imeli Šlandrova in Zidanškova brigada) osvobodile večino Zg. Savinjske in Zadrebčke doline.

Letos so natisnili pohodniško knjižico.

Možnosti za uspešen pobeg so bile odlične. 30. avgust je bil dogovorjeni dan za pobeg v Lovrenc. Ob odmoru sta se z delovišča lahko umaknila v gozd Les in Ralph, isto je uspelo še petim tovarišem. Niso se vrnili, preprosto so s partizanskim vodnikom odšli v Lovrenc. Ralph Churches opisuje, da ga je presenetila urejenost razmer v kraju. To ga je navdalo z upanjem, da bi partizani lahko osvobodili še vse njihove tovariše, ki bi naslednji dan prišli na delo v Ožbalt. Nagovoril je poveljnika, ali je to mogo-

če. Sklep je bil pritrđen ob pogoj, da se osvobodilne akcije udeleži tudi pobegla sedmerica. Namestnik poveljnika Šerčerjeve brigade, Jože Boltan - Silni, in komandant 3. bataljona, Franc Požar, sta jo izvedla 31. avgusta 1944 s približno sto borci. Brez strela in žrtve je kolona osemdesetih osvobojenih britanskih vojnih ujetnikov krenila preko Rdečega brega in skozi Činžat na območje okoli Rogle. Tja so partizani pripeljali še devet Britancev, ki so delali na neki kmetiji Bistriškega Pohorja, in deset Francozov z druge kmetije. Kolono več kot sto ljudi so vodili trije borci Pohorske čete Lackovega odreda preko Pohorja, Mislinje, Mozirskih planin, Zg. Savinjske doline in Menine planine do Slivne v okolici današnjega GEOSS-a. Tam so osvobojene Britance in Francoze prevzeli borci Kamniško-zasavskega odreda, ki so v bližini Kresnic organizirali evakuacijo čez reko Savo. Od tam do Semiča, kamor so prispeli 10. septembra 1944, so jih vodili partizanski kurirji. V noči s 17. na 18. september so s partizanskega letališča Otok srečno poleteli v zavezniško oporišče Bari v Italiji.

Po dosedanjih virih je osvoboditev te skupine z več kot sto zavezniških vojnih ujetnikov najštevilnejša v času druge svetovne vojne, zago-

tovo pa v Evropi. Nizvodno od železniškega postajališča Ožbalt je v naravno skalo vgrajena spominska plošča z napisom: »Med številnimi partizanskimi napadi na progo Maribor–Dravograd nepozabno živi v našem spominu 31. avgust 1944, ko je 3. bataljon Šerčerjeve brigade osvobodil 87 zavezniških vojnih ujetnikov. Tu Šerčerjevi smo zdrobili jettnikom bratskim sužnosti okrove, čez reke in planine, skoz gozdove v prostost, v nov boj so spet krenili.«

Za ohranitev spomina na izjemno dejanje slovenskih partizanov in sodelujočega prebivalstva smo ustvarili spominsko pot z imenom »Mednarodna spominska pot zavezništva – Vranov let«. Izdelan je vodnik poti, dolge 273 kilometrov. Postavljenih je pet informacijski tabel velikega formata, z markacijami je označena celotna trasa, kar pa je treba temeljito dopolniti. Na poti opazimo že tudi smerne table z imenom poti. Pravkar je izšel prvi natis pohodniške knjižice z možnostjo žigosanja v 14 krajih.

Vabimo slovensko in mednarodno skupnost, da nadaljujemo opravljeno delo in poskušamo mladim rodovom ohraniti spomin na boj proti fašizmu in nacizmu, ki ga bo očitno treba vedno znova bojevati.

■ OBLETNICA

Stota obletnica rojstva Janeza Stanovnika

Polaganje cvetja in pozdrav praporščakov (Foto: Iztok Pipan)

4. avgusta, na vroč poletni dan, so se v Ljubljani, mestu heroju, v parku, ki se razprostira med stavbo slovenskega parlamenta in Narodnim muzejem, ob Grobnici herojev in pri spomenikih treh velikih mož v slovenski zgodovini Stanetu Kavčiču, Jožetu Bučarju in Janezu Stanovniku - Tinetu zbrali številna delegacija ZZB NOB Ljubljana, podžupan Mestne občine Ljubljana Aleš Čerin, pridružil se nam je tudi predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman.

Zbrali smo se, da se ob stoti obletnici rojstva poklonimo spominu Janeza Stanovnika, velikega državnika in častnega meščana Ljubljane. Pri polaganju cvetja in pozdravu pra-

porščakov je bila z nami tudi družina Janeza Stanovnika. V dneh pred obletnico rojstva je bilo že veliko napisanega in povedanega o delu politika in državnika, pravnika ekonomista, partizana, nosilca partizanske spomenice 1941, častnega meščana Ljubljane, predsednika in častnega predsednika Zveze borcev. Ob tistem spominskem srečanju 4. avgusta, pa je bila priložnost, da smo se Janeza Stanovnika, tudi očeta naroda, spomnili kot enega izmed nas, človeka, čigar iskrive in modre misli o skupnem delu in razvoju Slovenije, samostojne in suverene države, nam bodo vedno v oporo in vodilo pri našem vsakdanjem delu.

Meta Verbič

■ DOGODKI 23. julij 1942

Požig Vrhovcev in Brda

V organizaciji krajevnih organizacij ZB v okviru Združenja ZB za vrednote NOB Ljubljana Vič - Rudnik, Skupnosti Dolomitskega odreda, mestnega odbora ZB Ljubljana, Mestne občine Ljubljana in Četrtni skupnosti Ljubljana Rožnik smo se v spomin na 80. obletnico požiga Vrhovcev in Brda in 80. obletnico ustanovitve Dolomitskega odreda 21. julija zbrali na športnem igrišču Osnovne šole Vič in dogodek počastili s spominskimi besedami, kulturnim programom, partizansko pesmijo in praporščaki. Ob tej priložnosti smo počastili tudi dan Četrtni skupnosti Rožnik.

V uvodu sta vse udeležence slovesnosti pozdravila župan MOL Zoran Janković in predstavnica ČS Rožnik Živa Vidmar. Slavnostni govornik je bil poslanec državnega zbora dr. Martin Premk, ki je zgodovinsko povzel dogodke teh krajev med narodnoosvobodilnim bojem, ponos delovanja Dolomitskega odreda in tragedijo požiga Vrhovcev in Brda ter nasilje okupatorja, ki ga je med veliko italijansko ofenzivo izvajal nad partizani in civilnim prebivalstvom z ropanjem in požiganjem hiš, poboji partizanov in civilistov in zapiranjem v koncentracijska taborišča. Na ogled je bila postavljena tudi razstava o Dolomitskem odredu.

Pred spominsko slovesnostjo smo ob častni straži praporščakov položili cvetje na viškem pokopališču, kjer so pokopane žrtve pokola. Prav tako smo položili cvetje pred spomeniki in spominskimi obeležji padlih junakov krajevnih organizacij ZB Vrhovci - Brdo - Kozarje, Vič - Rožnik in Rožna dolina.

V vročem poletnem dnevu so prebivalci Vrhovcev in Brda doživeli

najstrašnejši dan v svoji zgodovini. Italijanski okupator je požigal hiše, moril in izropal domala vse domove. Hišo za hišo je objemal plamen. Zažganih je bilo 31 domov, na podlagi znanih virov jih je bilo uničenih 25. Najhujši davek pa so plačali ljudje s svojimi življenji. Bilo je 17 žrtve.

Nič niso pomagali otroški jok in prošnje mater, žena, surovo so jih suvali in pred njihovimi očmi morili njihove očete, može in sinove. Vsakega možkega, ki so ga zajeli, so ustrelili. Po končanem pokolu so mrtve naložili na tovornjak in jih v pijanem divjanju odpeljali na viško pokopališče.

Da bi prekinili povezavo mesta z zaledjem, so okupatorji februarja 1942 obdali Ljubljano z bodečo žico, bunkerji in stražo. Tudi žica ni uklonila naših krajev. Vaščani so bili množično vključeni v odporiško gibanje. Nemalo jih je odšlo v gozdove med partizane.

Kljub žrtvam, razselitvi prebivalcev in krutosti fašističnih metod pa so prebivalci tudi na tem koščku slovenske zemlje ostali pogumni in uporniški in so z vsemi silami podpirali svojo, partizansko vojsko.

Stanka Repovž

■ VABILO

KO ZB za vrednote NOB »7. september« in Spominsko društvo Novi cvet vabita na tradicionalno proslavo ob prazniku ČS Posavje, obletnici prvega oboroženega upora na Ljubljanskem Posavju, ki bo **v sredo, 7. septembra 2022, ob 17. uri** pri spomeniku »7. september 1941« v parku med Dunajsko cesto, trgovino Tuš in gostiščem pri Ruskem carju.

Slavnostni govornik bo župan Mestne občine Ljubljana **Zoran Janković**. V kulturnem programu bodo sodelovali Pihalni orkester Bežigrad, Mešani pevski zbor Lipa zelenela je in Plesno društvo Vrtnica.

V SLIKI IN BESEDI

Vrhnika:

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Vrhnika smo 22. julija na Stari Vrhniki na dan nekdanjega praznika, dneva vstaje slovenskega naroda, pri spomeniku padlim borcem 1. tankovske brigade, ki je sodelovala pri osvobajanju Dalmacije, slovenskega Primorja in mesta Trst, pripravili spominsko slovesnost s krajšim kulturnim programom in polaganjem venca.

Ob navzočnosti praporščakov vseh veteranskih organizacij, delujočih na Vrhniki, je venec položila delegacija, ki so jo sestavljali župan občine Vrhnika Daniel Cukjati, članica predsedstva ZZB NOB Slovenije Tilka Bogovič in Andrej Bolčina, udeleženec sklepnih bojev za Trst.

Župan Cukjati je v nagovoru spomnil, kako smo lani to slovesnost opravili v družbi z vojaškim atašejem Ruske federacije pri ambasadi RF v Sloveniji, zdaj pa je to zaradi nekaterih, ki bi to nepotrebno vojno v Ukrajini lahko rešili ali celo preprečili za zeleno mizo, nemogoče. Priložnost pa smo izkoristili tudi za podelitev statusa častnega člana ZB za vrednote NOB Vrhnika Andreju Bolčini, ki je sicer član ZB že od leta 1945, Milki Zupančič, članici ZB Vrhnika, pa bronasto plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije. To priznanje je prejela zaradi dolgoletnega dela v socialni komisiji pri ZB Vrhnika, saj je s tem nadaljevala tradicijo dela svoje mame med najhujšo preizkušnjo Slovencev med letoma 1941 in 1945 na Banjski planoti.

V okviru slovesnosti je bojno pot te slavne brigade, ki ima domicil na Vrhniki, opisal Teofil Bizjak, član ZB Vrhnika, dve Kajuhovi pesmi pa je čustveno recitiral naš prijatelj iz Borovnice, Matjaž Očepek, sicer predsednik ZB Borovnica.

Miran Štupica

Podgorje pri Slovenj Gradcu:

Na kmetiji Vrhnik, ki leži na previsu med Mislinjsko in Šaleško dolino, je bilo 27. junija 2022 tradicionalno srečanje borcev in krajanov te dveh dolin. Prireditev organizirata krajevni organizaciji za vrednote NOB Podgorje pri Slovenj Gradcu in Šoštanj v spomin na dogodka iz narodnoosvobodilnega boja, ki sta se zgodila v bližini te kmetije.

1. julija 1942 je bila na Vrhorskem vrhu nad kmetijo ustanovljena Šaleška četa, 21. februarja 1944 pa je v neposredni bližini kmetije, na Anžejevih tratah, potekala težka bitka bataljona Šerčerjeve brigade, ko so Nemci obkolili in napadli slavno XIV. divizijo. Šaleška četa se je jeseni 1942 priključila Pohorskemu bataljonu in 8. januarja 1943 na Osankarici delila njegovo tragično usodo. V bojih bataljona na Anžejevih tratah je bilo veliko mrtvih, med njimi tudi narodni heroj Ronko. Večina je pokopana na pokopališčih v Podgorju pri Slovenj Gradcu in Šmiklavžu.

Prireditev je potekala v prijetnem razpoloženju. Slavnostni govornik je bil Aljaž Verhovnik, generalni sekretar Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. V programu so nastopili godbeniki veteranov Univerze za tretje življenjsko obdobje iz Velenja, ki so za svoje dolgoletno sodelovanje na tej prireditvi prejeli posebno priznanje borčevske organizacije, pa učenec Rok Waukan iz Podgorja pri Slovenj Gradcu in drugi.

Prireditve se je udeležil tudi 94-letni borec jurišnega bataljona Šerčerjeve brigade XIV. divizije Emilijan Cavnik, ki je bil v bitki z Nemci ranjen, zajet in deportiran v taborišče Dachau. Za svoje pogumno delovanje je prejel številna državna odlikovanja in medalje države Jugoslavije, med drugim tudi medaljo za hrabrost, medaljo zaslug za narod in odlikovanje red dela s srebrnim vencem.

Bogomir Kačič, foto: Rajko Meh

Veliki Podluben:

Letos mineva 79 let od tragičnega dogodka na obronku vasi Veliki Podluben. Pod samotno, a bogato lesniko, ki je letos bogato obrodila, je preprost, hkrati pa všečen kamniti spomenik v spomin na padle borce in aktiviste s tega območja.

Zaradi podležih izdaj za Judežev denar je italijansko-domobrnska enota presenetila skupino partizanskih borcev ter z dobro namerjenimi strelji pokončala prvoborca Franca Šalija iz Straže, druga dva pa hudo ranila in v bližnjem gozdu ustrelila. To ni ustavilo priliva borcev v partizanske enote, nasprotno, enote so rasle in se uspešno borile do konca in veličastne zmage. Tudi letos je KO ZB Birčna vas pod vodstvom neutrudnega predsednika

Bogdana Malija in v sodelovanju z ZB Straža pripravila in izvedla odmevno proslavo. Udeležencev je bilo nekoliko več kakor pred leti, saj so se udeležili tudi člani okoliških ZB iz Podgrada, Uršnih se, Gabrja in Novega mesta. Poletni osvežitni dež ni skalil programa, ki so ga doživeto izvajali člani iz ZB Birčna vas in s pomočjo straških članov. Proslava je izzvenela spoštljivo in sporočilno. Veseli smo, da se je udeležilo veliko mladih, kar nam je v ponos in kar zagotavlja prenos tradicije v prihodnost.

Branko Đukić

Škofja Loka:

Krajevna organizacija Škofja Loka mesto pri Združenju borcev za vrednote NOB Škofja Loka je 20. julija letos pripravila srečanje ob obletnici ustanovitve odbora Osvobodilne fronte za Škofjo Loko. Začetki priprav na ustanovitev odbora OF v Škofji Loki segajo že v drugo polovico maja 1941. Takrat je v Škofjo Loko prišel Stane Kovač, ki je sodeloval pri ustanovitvi Osvobodilne fronte, in se sešel s predsednikom skupine Jugoslovanske strokovne zveze Tineto Severjem. Poročal mu je o novih razmerah, ki so jih obravnavali v Ljubljani, in o ustanovitvi Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Tako Kovač kot Sever sta menila, da bo v povezavi med demokratičnim delom Sokola in Komunistično partijo v Škofji Loki mogoče organizirati OF in s tem ustvariti množični politični odziv.

Srečanje je potekalo pri spominski plošči na stanovanjski hiši Kavčičevih

v Jegorovem predmestju v Škofji Loki. Obeležje na pročelju nove hiše stoji na temelju stare goštilne, kjer je pred 81 leti potekal ustanovni sestanek Osvobodilne fronte za Škofjo Loko in okolico. Na sestanku so se navzoči seznanili s proglasom, v katerem je partija pozivala komuniste in patriote na oborožen odpor proti okupatorju, programom OF in konkretnimi nalogami odbora OF za Škofjo Loko in okolico. Člani odbora so takoj postali dejavni na terenu, pridobili so mnogo članov v mestu, tovarnah in po vaseh. Njihovi napori so se izražali že v decembrski vstaji in nato ves čas vojne do zmage v maju 1945.

Na srečanju so se zbrani s polaganjem venca poklonili spomenu na ustanovni sestanek in opomnili na pomen, ki ga je imel za upor slovenskega naroda zoper okupatorja.

Franc Franko

Straža:

V ZB za vrednote NOB Straža smo v počastitev dneva državnosti izvedli 2. pohod ob spomenikih NOB v občini Straža. Pohod je lepo sprejet med člani in krajanje občine, pokrovitelj pa je bil župan oziroma občina.

Na startu pri nogometnem igrišču »pri Kočmanu« po domače se nas je zbralo nekaj čez 40, po poti pa se nam je pridružil še več krajanov. Tokrat smo obhodili le devet spomenikov, druge pa smo zaradi peklenske vročine izpustili, saj so nekoliko stran s poti. Tokratni poudarek smo dali spomeniku ob cesti Straža–Prečna v Dolenji Straži. Franci Šali, dober poznavalec zgo-

dovine narodnoosvobodilnega boja in avtor knjige NOB v Občini Straža, je zelo podrobno in razumljivo razložil pomen spomenika in opisal tragedijo in žrtve italijanske soldateske, s poudarkom na izdaji. Padli so trije mladi aktivisti: Jože Slak - Silvo, Maks Strmečki in Jože Povše. Upokojeni straški učitelj Jože Pečnik je pri spomeniku v Straži recitiral Kajuha ter dopolnjeval razlago z manj znanimi dogodki v Straži med vojno. Po treh urah hoje nas je na cilju čakal izvrsten divjačinski golaž, ki ga je s svojim sodelavcem pripravil naš član Igor Gričar.

Branko Đukić

Stanetinci pri Cerkevniku:

Kot je znano, se je prvo organizirano gibanje proti okupatorju na območju upravne enote Lenart ali nekdanje velike občine Lenart začelo v Cerkevniku jeseni leta 1941, ko je bil na tem območju ustanovljen tudi prvi odbor OF. V Cerkevniku, točneje v Stanetincih, pa je 14. julija 1942 na območju Lenarta izbruhnil prvi oborožen spopad z nemškimi orožniki. Viri govorijo, da so partizani Lackove čete, ki jih je vodil Franc Osojnik, sprva imeli v načrtu likvidirati vodjo Štajerske domovinske zveze, nacista Adalberta Sutterja. Ker so zvedeli, da ga ni doma, je prišlo do spremembe načrta.

Ta akcija je okupatorja silno vznemirila. Napel je vse moči, da bi izsledil napadalce. Represije, strahotna zaslišanja vaščanov po domovih, tudi tistih, ki jih okupator ni odpeljal v zapore in pozneje celo v taborišča, ter poraz Lackove čete v Lazah pri Mostju 8. avgusta 1942 so povzročili, da je ogenj upora v Cerkevniku pojenjal, kar pa ne pomeni, da bi splahnelo tudi sovraštvo do nacističnih oblastnikov. Cerkevnik je imel pomembno vlogo med narodnoosvobodilno vojno, saj so skozenj potekali odhodi novincev in aktivistov ter kurirjev iz Prlekije v notranjost Slovenskih goric, Maribor, na Pohorje in Kozjak.

V spomin na 14. julij 1942 v tem kraju Združenje borcev za vrednote NOB Cerkevnik že nekaj let na ta dan pripravlja spominski pohod. Nekoč je občina Lenart v spomin na ta dogodek praznovala občinski praznik, krajevna skupnost Cerkevnik pa svoj krajevni praznik. Razumljivo je torej, da pohod tudi letos 14. julija ob 80. obletnici ni izostal. Pohodniki so tokrat v Andrenjih obiskali tudi domačijo Jožeta Kocbeka, poverjenika terenskega odbora Osvobodilne fronte v Cerkevniku, kjer jim je današnji lastnik Anton Antonič razložil, kako sta z sosedom Štefanom Pravdičem, takrat še osnovnošolca, leta 1978 na tej domačiji našla še neodkrit bunker, v katerem je bilo med drugim tudi orožje. Na posestvu Kocbekovih v gozdu pa je bil še en bunker, ta je bil prazen. Kot vsi cerkevniški aktivisti OF je bil tudi Jože Kocbek ujet in mučen v ptujskih zaporih in 2. oktobra 1942 ustreljen kot talec v Mariboru. Isti dan so njegovo mater odpeljali v taborišče Fahrkirchen, od koder se je po koncu vojne vrnila.

Spominski pohod, dolg dobrih sedem kilometrov, so pohodniki sklenili pri obeležju prvega oboroženega spopada v Stanetincih, kjer so pripravili tudi krajšo komemoracijo.

Franc Bratkovič, foto: Ivo Lorenčič Loren

Škofja Loka:

V ZB NOB Škofja Loka smo 23. julija pripravili slovesnost v spomin na ustanovitev Prešernove brigade, slovenski odpor in žrtve okupatorja »Pomni, dolina!«. Prireditev je potekala pri Plečnikovem spomeniku v Dolenji vasi

v Selški dolini. Spomenik je posvečen 338 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja iz Selške doline in 19 talcem, 14. julija 1943 ustreljenim na tem mestu.

V kulturnem programu so sodelovali pevci, glasbeniki in recitatorji. Zbrane je pozdravil Anton Luznar, župan občine Železniki, slavnostni govornik pa je bil Aljaž Verhovnik, generalni sekretar ZZB NOB Slovenije. V svojem govoru je predstavil ključne podrobnosti ustanovitve in delovanja Prešernove brigade ter poudaril pomen upora proti okupatorju. Padlim so se s polaganjem vencev poklonile delegacije ZB NOB Škofja Loka in občine Železniki. Kljub vročini se je prireditve udeležilo mnogo ljudi, katerih prisotnost je opomnila na velik pomen poguma in požrtvovalnosti tistih, ki so izbojevali našo pot do svobode.

Franc Lušina

Sežana, Laktaši:

Za avtobus sežanskih upokojencev, ki jih vodi predsednik Ivan Vodopivec, se je udeležilo desetdnevnega zdravstvenega programa v Termah Laktaši, ki so ga združili tudi s spoznavanjem kulturnih, zgodovinskih in naravnih znamenitosti tega dela Republike Srbske. Tudi tokrat jih je na oddih tako kot na vse izlete popeljal stalni voznik avtobusa, Radovan Frančeskin. Poskrbeli so za svoje telesno in mentalno kondicijo in zdravje, saj so po priporočilu zdravnika imeli do pet medicinskih terapij v hotelu San, kjer so jih z direktorico laktaških term Mirjano Čobič nadvse tople in pristrčno sprejeli in jim ponudili veliko gostoljubja z odlično kulinariko in hitro postrežbo.

V SLIKI IN BESEDI

Kopališki kompleks je nastal zaradi zdravilne mineralne vode, ki zdravi predvsem kardiovaskularne bolezni. Ogljedali so si Laktaše, Banjaluko, mlino na reki Plivi, etnološko vas Ljubačke doline, samostan trapistov in se povzpeli na vrh Kozare 806 metrov visoko ter si ogledali Nacionalni park Kozara, ki so ga odprli leta 1972 v spomin na hude bitke v drugi svetovni vojni. Kozara je preživela eno od najtežjih in najslavnejših epopej v zgodovini našega naroda. Za narodnoosvobodilni boj Jugoslavije je imela ogromen značaj, ker je bila prva velika bitka, v kateri so sodelovali tudi civilisti. Po številu žrtev je na prvem mestu v nekdanji Jugoslaviji v boju proti fašizmu. Najtežja je bila ofenziva leta 1942, ko je 45.000 okupatorjev napadlo 3.500 partizanov. Za čas te bitke so z območja Kozare v koncentracijska taborišča od Jesenovca do Auschwitza odpeljali 68.600 prebivalcev, od tega 23.000 otrok, mlajših od 14 let. V parku je veličasten 33,5 metra visok spomenik, ki simbolizira veličino svobode in svobodnega duha naroda

z območja Kozare. 10. septembra 1972 ga je odkril tovariš Tito. Prav tako so na ogled muzej s stalno razstavo »Kozara in NOB«, prikaz dokumentarnega filma in spominski zid z večnim ognjem, kamor je v bronu zapisanih 9921 imen. Polni lepih vtisov in zanimivih novih spoznanj so se sežanski upokojenci vrnili domov v želji, da se prihodnje leto spet vrnejo v Laktaše.

Olga Knez

Rab:

Železarna Štore ima na Rabu v kraju Banjol že od leta 1955 svoje počitniške nastanitve za oddih delavcev. Sem tretja generacija, ki je delala v štorski železarni, in tako rekoč vsako leto smo letovali na Rabu. Iz objektivnih razlogov že nekaj let nisem bil na tem otoku. Letos sem ga spet obiskal, prav tako pa tudi nekdanje taborišče Kampor.

Spominjam se časov, takrat smo še živeli v skupni domovini Jugoslaviji, da je naš upravnik doma na Rabu v času dopustov vedno organiziral tudi obisk spominskega parka v Kamporju. Priznam, da kot otrok nisem dojel, predvsem pa razumel vseh grozot fašizma in nacizma. Zelo težko je bilo dojeti, da je bilo na tako lepem otoku, kot je Rab, fašistično koncentracijsko taborišče. V njem so bivali in umirali predvsem Slovenci, največ iz ljubljanske pokrajine, Judi in Hrvti. Pred natanko osemdesetimi leti ga je

Avtor prispevka z vnukinjo in vnukom v Kamporju

ustanovila italijanska fašistična oblast. Izkoristil sem tokratno priložnost in se na to obletnico skupaj s hčerino družino poklonil trpljenju taboriščnikov in neizbrisnemu spominu nanje.

Spominski park je vzorno vzdrževan. Rabčani lepo skrbijo zanj. Vesel sem tudi, da je prireditev vsako leto v septembru, ob dnevu osvoboditve taborišča, ki jo pripravita občina Rab in ZBZ NOB Slovenije, prerasta v mednarodno spominsko slovesnost. Prihodnje leto bo 80. obletnica osvoboditve fašističnega taborišča Kampor na Rabu. S cmokom v grlu sem se spomnil nekdanjega desnega italijanskega premierja Silvia Berlusconija, ko je nekoč dejal, da italijanski fašisti nasprotnikov režima in drugih niso pošiljali v koncentracijska taborišča, ampak le na obvezne počitnice. Umrli dojenčki, ki so jih Italijani po cele dneve puščali na žgočem soncu, umrli otroci, ki še niso dopolnili niti deset let, in starejši taboriščniki se ob takšnih podlih izjavah posameznikov verjetno še danes obračajo v grobu.

Srečko Križanec

Pokljuka:

8. julija je Organizacijski odbor spominskih pohodov na Triglav, Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica in odbor veteranskih organizacij, pripravil že 36. pohod na Triglav. Mnogo pohodnikov iz oddaljenih krajev je na dolgo pot krenilo že več dni prej, da so prispeli do Rudnega polja in nato v skupini z drugimi krenili proti Kredarici in na vrh Triglava. 9. julija so se pohodniki vrnili na prireditveni prostor biatlonskega centra na Pokljuki. Zbralo se je več kot 500 pohodnikov in praporščakov združenj borcev za vrednote NOB, veteranskih organizacij – Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Zveze policijskih veteranskih društev Sever ter Zveze slovenskih častnikov in gostov. Sklepna prireditev s kulturnim programom, v katerem so nastopili orkester Slovenske vojske, Partizanski pevski zbor in recitatorji, je spremljalo veliko obiskovalcev. Med njimi je bila tudi podžupanja občine

Bohinj Monika Ravnik, ki je vse navzoče pozdravila in pohodnikom čestitala za vzdržljivost in predanost, saj se nekateri pohodniki pohoda udeležujejo že vrsto let. Vse navzoče je pozdravila tudi predsednica ZBZ za vrednote NOB Radovljica in predsednica organizacijskega odbora spominskega pohoda na Triglav Danijela Mandelj.

Slavnosti govornik, prvi predsednik Republike Slovenije Milan Kučan, je v svojem nagovoru opisal zgodovino slovenskega naroda predvsem v času druge svetovne vojne in vse do osamosvojitvene vojne leta 1991 ter trenutno stanje v svetu in doma. Med nagovorom je posebej pozdravil Angelco Vidic - Vlasto, ki se je kot pripadnik partizanske patrolje leta 1944 povzpela na Triglav, kjer so partizani izobesili jugoslovansko zastavo.

Martin Gorišek

Podlipoglav:

KOZB Zadvor - Sostro je 14. maja organizirala okroglo mizo v počastitev spomina na 80. obletnico izvedbe prve transfuzije krvi partizanu v bolnišnični enoti posestvo Razori, ki je bila opravljena 12. maja 1942.

V spomin na ta dogodek in zdravstveno dejavnost v letih 1941-42 na Razorih ter vlogo začetka sanitetne oskrbe na vzhodu Ljubljane za vso nadaljnjo partizansko zdravstveno dejavnost v Sloveniji med narodnoosvobodilnim bojem smo v našo Spominsko hišo Podlipoglav povabili dva proučevalca in strokovnjaka za omejeno tematiko, Blaža Štanglja, zgodovinarja in sodelavca Inštituta za novejšo zgodovino in proučevalca partizanske sanitete, ter Črta Kanonija, novinarja, avtorja monografije Psihiatrična bolnišnica Polje in sina zaslužnega profesorja dr. Janeza Kanonija.

V uvodu je Blaž Štangelj navzočim predstavil ustanovitev in dejavnost partizanske sanitete, katere začetek je prav v naših krajih na vzhodnem robu Ljubljane Polja in Razorov. Poslušalce je popeljal skozi najpomembnejše partizanske bolnice in predstavil razvojno pot partizanske sanitete. Črt Kanoni pa je opisal dejavnosti in zgodovinski pomen psihiatrične bolnišnice Polje in pristave Razori za narodnoosvobodilni boj.

V spomin na 80. obletnico prve partizanske transfuzije smo želeli z delegacijo položiti venec k spominski plošči v avli enote UPK Polje - Razori in smo vlogo za dovoljenje za vstop naslovili na vodstvo UPK Ljubljana Polje. Žal nam je vodstvo zavrnilo prošnjo za vstop tričlanske delegacije z razlogom motenja delovnega procesa in pacientovih pravic.

Na vodstvo UPK je naša organizacija že leta 2020 naslovila prošnjo, da se spominska plošča NOB iz notranjosti bolnišnice, kjer so jo slavnostno namestili člani LD Pugled že leta 1986, prenese na zunanjo steno. Žal so tudi to pobudo zavrnili z obljubo, da nam bo dostop ob slovesnostih še naprej omogočen. To pa očitno ne drži in nas je odnos klinike neprijetno presenetil in prizadel.

Venec smo nato položili pred spominske plošče na Spominski hiši Podlipoglav. Spominska plošča je postavljena tudi v prostorih UPK Polje na Studencu pri tajnem vhodu v bolnišnico v trajen spomin na skrivno zdravljenje partizanov, kamor tovariši iz KOZB Polje vsako leto 1. novembra položijo cvetje. Črt Kanoni je ob okrogli mizi našemu lokalnemu zgodovinskemu arhivu v SH Podlipoglav poklonil obe različici monografij ob 140-letnici slovenske psihiatrije in fotografije bolnišnice iz zasebnega arhiva.

Zgodovinar Damijan Guštin pa je ob praznovanju 80. obletnice pomembnih dogodkov na območju Molnika, Janč in Pugleda v naš arhiv prispeval nedavno izdano zgodovinsko raziskovalno delo Prva partizanska pomlad – Razvoj slovenskih partizanskih čet leta 1942.

Mija Kocjančič, foto: Žiga Novak

Menina:

Vsako leto se, če ne v organizaciji Združenja za vrednote NOB Zagorje ob Savi, pa v organizaciji KO ZBZ za vrednote NOB Kisovec - Loke, udeležimo

pomembne proslave na Menini planini. Letos se nas je z željo, da spomine ne zastarajo, kot vedno zbralo za en avtobus. Ponosni smo bili, da smo se srečali z rojakinjo Valerijo Skrinar, še živo borko bitke pred 77 leti, stisnjeno v obroč takratnega sovražnika. Žal letos ni bilo med nami pokojnega komandanta, tovariša Franca Severja - Frante. Zagorjani smo ponosni na tovarišico Valerijo, da je kljub svojim letom v izjemni kondiciji in da ji zdravje služi. Pričakujemo jo ob letošnji proslavi na Čemšeniški planini. Dobrodošli, tovarišica Valerija! Vsem tovarišicam in tovarišem, ki smo se letos udeležili pomembnega dogodka, na svidenje prihodnje leto! Organizatorjem privedite vse čestitke!

Janez Krznar

Škofja Loka:

Združenje borcev za vrednote NOB Škofja Loka je prejemnik srebrnega grba občine Škofja Loka. Prejelo ga je 30. junija na Loškem gradu, kjer je potekala slavnostna akademija ob občinskem prazniku. Na dogodku je župan Tine Radinja podelil občinska priznanja za leto 2022.

Kot so zapisali v obrazložitvi, je Združenje borcev za vrednote NOB Škofja Loka samostojna, domoljubna, prostovoljna in nepridobitna organizacija civilne družbe, v katero se z namenom uresničevanja skupnih interesov zdru-

Priznanje je podelil župan škofjeleške občine Tine Radinja.

žejuje borci in drugi udeleženci narodnoosvobodilnega in protifašističnega boja ter drugi, ki imajo pozitiven odnos do vrednot narodnoosvobodilnega boja 1941-1945. Je društvo, ki deluje v javnem interesu na področju vojnih veteranov in urejanja vojnih grobišč ter na področju žrtev vojnega nasilja. Združenje se zavzema za počastitev oseb in dogodkov, ki so pomagali krotiti našo pot do svobode. V ta namen pripravlja številne prireditve, tudi ob dnevu spomina na mrtve, ter skrbi za urenost in ohranjanje spominskih obeležij na Škofjeleškem. Združenje samostojno ali v sodelovanju z drugimi organizacijami deluje na številnih področjih kulturne dediščine, zgodovinskega in založništva. Njegovi člani se trudijo za opominjanje na pomen druge svetovne vojne na Slovenskem in svoje delovanje usmerjajo v trud, da ti dogodki ne bi nikoli zbledeli v pozabo.

Franč Lušina

Rog:

3. julija smo se člani Društva za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu zbrali pri polharski koči na Pogorelcu. V prvem delu našega srečanja smo imeli letno, tokrat tudi volilno konferenco društva. Po koncu konference smo srečanje nadaljevali s slovesnostjo ob 30-letnici delovanja društva.

Na prizorišču je prikorakal 1. dolenjski partizanski spominski bataljon. Slavnostni govornik je bil prvi predsednik Republike Slovenije, tovariš Milan Kučan, ki je bil prisoten tudi na ustanovnem občnem zboru v Bazi 20. Tovariš Kučan je svoj govor začel s knjigo, ki jo je pred leti izdelalo društvo, in nadaljeval: »Knjigo prevevata pieteta in spoštovanje do mrtvih, ki sta vsa ta leta vodila delovanje društva, ko ste njegovi člani vztrajali v skrbi za posvečeno zemljo, to, kjer je kri napojila tla, kot je napisal pesnik Miran Jarc, ki je tudi sam padel in je pokopan pri Starem Logu. Ko človek pogleda ves dolg seznam imen, zapisanih na pomnikih in skrbno negovanih grobiščih, ne more, da se ne bi spomnil mladih fantov in deklet, ki so našli poslednji

počitek v tej posvečeni zemlji, skrit in varen pred maščevanjem in skrunitvijo. Koliko nikoli izsanjanih sanj so nosili s seboj, koliko nikoli izpovedanih želja, ki jih nosi vsakdo od nas! Zagotovo pa so vsi tudi sredi bojev in zavedanj o svojem morebitnem koncu nosili sanje, ki so jim bile skupne. Sanje o svobodi in mirnem življenju.»

Ob koncu govora je tovariš Kučan predlagal, naj se tudi mi pridružimo pobudi, da se skulpture, ki jih je prejšnja vlada odstranila iz parka na protokolarnem posestvu Brdo, vrnejo tja, kjer so bile. Na koncu se je društvo zahvalilo za njegovo delo in čestitala novoizvoljenemu odboru. Goste je pozdravil tudi župan občine Dolenjske Toplice Franci Vovk. V svojem pozdravnem govoru je med drugim poudaril, da so za obeležja in spomenike dolžne finančno poskrbeti občine in država.

V programu so nastopali Upokojenski pevski zbor Straža pod vodstvom Mitje Bukovca, članica Terezija Korošec Potočar ter učenci Matic Udovič, Tim

V SLIKI IN BESEDI

Kukman, Nika Majer, Ajda Zupančič in Ilona Čih Zupančič z mentorico Marijo Andrejčič iz Osnovne šole Dolenjske Toplice. Program je oblikoval in vodil tovariš Lojze Bojanc.

Helena Miša Kulovec

Bistrica:

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor se je 23. julija v spominskem parku na Bistriškem klanecu pri Naklem udeležil spominske slovesnosti ob 80. obletnici tragedije v Bistrici, ko so nemški okupatorji iz maščevanja usmrtili 59 talcev. Predsednik republike je bil na spominski slovesnosti slavnostni govornik. Spominu na 59 ubitih talcev se je poklonil s položitvijo venca.

»Odkar divja vojna v Ukrajini, spominske slovesnosti, kot je današnja, vsepovsod po naši domovini in zamejstvu doživljamo drugače. Na novo se mi postavlja vprašanje neizogibnosti vojne, vojne in miru,« je v slavnostnem govoru dejal predsednik republike in izrazil solidarnost z ukrajinskimi ljudstvom. Dejal je, da je evropsko upanje o trajnem miru zaradi vojne v Ukrajini znova negotovo, zato sta med ljudmi pomembna ohranjanje in krepitev kulture spominjanja na grozote vojne in z njimi tudi na vse plemenite izraze človečnosti, solidarnosti in vere v boljši svet. »Našim otrokom in vnukom moramo dati vedeti, da obstajajo načini, da se izognemo sovraštvu,

ki nazadnje vodi v vojno,« je poudaril predsednik Pahor in se zahvalil vsem, ki različno krepijo kulturo spominjanja.

25. julija 1942 so partizani v naselju Bistrica napadli nemški avtomobil in v njem ubili nemška oficirja. Še isti večer so Nemci požgali vas in nad vasjo, na Bistriškem klanecu, ustrelili vseh devet moških, ki so jih našli doma. Čez dva dneva so tja iz begunjskih zaporov pripeljali še 50 moških iz okoliških krajev in jih tam ustrelili kot talce. V spomin na tragedijo so nad vasjo postavili kamnit obelisk, ki so ga večkrat prestavljali, leta 1984 pa so na bistriškem klanecu uredili spominski park. Osrednji obelisk je bil delo kiparja Janeza Boljke, vendar so neznanici skulpturo leta 2015 ukradli. Zato so se skrbniki spomina na ubite talce odločili, da po usmeritvah Mihe Boljke, sina Janeza Boljke, pripravijo novo skulpturo, ki jo je izdelal Urban Koselj, umetnostni kovač iz Kroke. Novi spomenik 59 talcem je 78 let po tragičnem dogodku, 24. julija 2020, slovesno odkril predsednik Republike Slovenije Borut Pahor.

UPRS, foto: Daniel Novakovič/STA

Lehen na Pohorju:

Že tradicionalno vsako leto zadnjo soboto v juliju poteka slovesnost pri pomniku narodnoosvobodilnega boja pri Urbančevi lovski koči v Lehnu na Pohorju v občini Podvelka. Tu je bila 30. julija 1941 ustanovljena prva partizanska četa na Pohorju. Štela je 29 borcev in eno borko, njen komandir je bil Gustav Svenšek, politkomisar pa Vilč Šlander - Grom.

Le nekaj dni po ustanovitvi je četa že v noči z 11. na 12. avgust 1941 uspešno napadla orožniško postajo v Ribnici na Pohorju. Padla sta poveljnik postaje in takratni nemški ribniški župan, četa pa ni imela izgub. Akcija je imela velik moralni in politični odmev, o njej je pisal tudi takratni mariborski časopis Marburger Zeitung. Četa je po uspešnih akcijah 5. oktobra 1941 nehala samostojno delovati in se je s savinjskimi in revirskimi partizani združila v I. štajerski bataljon.

Predsednica Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Podvelka Slavica Pečovnik Urh je pozdravila zbrane na slovesnosti, še posebej pa predse-

dnika Pokrajinskega sveta ZB za vrednote NOB Koroške Stanislava Ovniča, predsednika Združenja borcev za vrednote NOB Radlje ob Dravi Matjaža Tomažiča, predsednika Območne organizacije društva izgnancev 1941–1945 Marijana Špeglija, častnega občana občine Podvelka mag. Jožeta Marhla, podpredsednico Zveze koroških partizanov Celovec Mojco Koletnik in podpredsednika Medobčinskega društva brigadirjev Koroške Janeza Verhnjaka. Opravičila je župana občine Podvelka Antona Kovšeta, ki je v opravičilu zapisal, da so pomnik narodnoosvobodilnega boja in naša srečanja ob njem poziv k ohranjanju spomina na zgodovinske dogodke.

Venec k pomniku sta položila Marija Hrastnik in Štefan Helbl. Slavnostni govornik je bil predsednik Pokrajinskega sveta ZB za vrednote NOB Koroške Stanislav Ovnič, ki je v svojem govoru med drugim poudaril, da se je treba zavedati, da je bila odločitev za oborožen odpor proti okupatorju leta 1941 vredna vsega priznanja in zasluži vse občudovanje. Pogum, vztrajnost, pre-

danost ideji svobode, antifazišizem, zaupanje, humanost, solidarnost in druge vrednote narodnoosvobodilnega boja so vodilo tudi v sedanjem času.

V imenu ZKP Celovec je zbrane pozdravila in nagovorila Mojca Koletnik. Udeležence slovesnosti pa je pozdravil tudi predsednik ZB za vrednote NOB Radlje ob Dravi Matjaž Tomažič in se zahvalil za pripravo in izvedbo te tradicionalne slovesnosti na kraju ustanovitve prve partizanske čete na Pohorju.

Kulturni program je izvedel Moški pevski zbor KUD Lehen na Pohorju z zborovodjem Lovrom Čučkom. Po koncu programa je bilo tovariško srečanje v rekreacijskem centru v Breznu.

Jože Marhl, Matjaž Tomažič

Celje:

Narodni heroj Jože Menih - Rajko Knap, borec znamenitega Pohorskega bataljona, se je rodil pred stotimi leti v Hrastniku (23. april). Po njem se imenuje tudi osnovna šola v tem kraju. Obeležja v njegov spomin so v Hrastniku (doprsni kip v osnovni šoli in spominska tabla na mestu, kjer je stala njegova rojstna hiša), Pri treh žeblih na Osankarici, na mestu, kjer je padel celoten Pohorski bataljon (spominsko obeležje z napisom Rajko) in v Vojašnici Franc Rozman Stane v Celju (doprsni kip v parku). V času Jugoslavije se je vojašnica v Celju namreč imenovala po njem.

ZB NOB Hrastnik je načrtoval, da stoto obletnico rojstva narodnega heroja Rajka počasti z obiskom njegovih spominskih obeležij. Na prošnjo ZB NOB Hrastnik je Območno združenje slovenskih častnikov Hrastnik vzpostavilo stik z 20. pehotnim polkom in stekle so priprave, da se prvič po osamosvojitvi Republike Slovenije obišče obeležje narodnega heroja Rajka v Vojašnici FRS v Celju. ZB NOB Hrastnik je kot nosilec dogodka k sodelovanju povabil tudi občino Hrastnik in osnovno šolo v Hrastniku, ki po heroju nosi ime.

21. aprila 2022 je združena delegacija iz Hrastnika obiskala vojašnico v Celju. Sestavljena je bila iz predstavnikov ZB NOB Hrastnik, občine Hrastnik, Osnovne šole narodnega heroja Rajka, predstavnikov OZŠC Hrastnik ter dveh praporščakov iz ZB NOB Hrastnik in OZŠC Hrastnik. Združeno delegacijo je najprej sprejel podpolkovnik Andrej Krivec, poveljnik 20. pehotnega polka, s katerim smo se nekaj časa zadržali v prijetnem pogovoru. Zatem smo skupaj odšli v park v vojašnici, kjer stoji spomenik Rajku.

Poveljnik Krivec je poskrbel za enkratni protokol polaganja venca k spomeniku. Poleg spomenika je bila postavljena častna straža dveh vojakov pehotnega polka, v bližini pa je bilo postrojen del poveljstva pehotnega polka. Na vidnem mestu v ozadju spomenika sta stala oba praporščaka. Člani delegacije smo se postrojili na za to določeno mesto pred spomenikom. Ob tem častnem dogodku sta D. Kovač, predsednica ZB NOB Hrastnik, in J. Stopar, podravateljica osnovne šole, spregovorili v spomin heroju Rajku. Pred odhodom iz vojašnice smo si ogledali še spominsko sobo 20. pehotnega polka.

Jani Zore

Banja Loka, Kostel:

V spomin na dogodke pred 80 leti, na prvo osvobodeno ozemlje, ki je nastalo konec aprila 1942 ob Kolpi, na partizanski napad na italijansko postojanko v Banja Loku ter smrt narodnega heroja hrvaške mladinske čete Zdenka Petranovića - Jastreba in borca Draga Štimca sta Občinska organizacija ZB za vrednote NOB Kostel in občina Kostel 18. junija pripravili spominsko slovesnost v Banja Loku.

Poleg domačinov, obiskovalcev iz sosednje občine Kočevje in gostov so se prireditve udeležili predstavniki UABA iz Hrvaške, iz Delnic in Čabra, podpredsednik SABA Primorsko-goranske županije Vili Malnar in delegacija motorističnega kluba Oldtimer iz Delnic.

Pred začetkom proslave so se delegacije, tudi iz Hrvaške, ob častni straži 1. dolenskega spominskega bataljona pri ploči in spomeniku 82 žrtvam vojne na tem območju poklonile spominu na padla borca.

Ob zvokih koračnice so na prireditveni prostor prikorakali praporščaki, za njimi pa 21 borcev 1. dolenskega spominskega bataljona pod vodstvom komandanta Milana Kranjca. Zbrane je v imenu občine Kostel pozdravil župan Ivan Črnkovič, v imenu hrvaške delegacije pa Vili Malnar, ki je izročil priznanje za sodelovanje predsedniku Združenja borcev Kočevje in članu predsedstva ZB NOB Slovenije, Jožetu Oberstarju. Slavnostni govornik je bil poslanec v DZ Slovenije Predrag Baković, ki je predstavil dogodke pred 80 leti in aktualne dogodke današnjega časa. Vsi trije govorniki so poudarili, da je treba čim prej odstraniti ograjo ob Kolpi.

O pomenu 1. dolenskega spominskega bataljona je spregovoril komandant Milan Kranjc, njegova članica Breda pa je zelo občuteno recitala Kajuhovo pesem in pesem Dolenskega bataljona. S partizanskimi pesmimi so navdušile pevke pevke skupine Polanski odmev pod vodstvom Katarine Kapš in primorska pevka in kitaristka Marjetka Popovski, ki zna vedno pričarati posebno razpoloženje in tudi obiskovalce pritegniti k petju.

V celotnem programu so se prepletale Kajuhove pesmi, ki so jih recitirale mlade recitatorke Tjaša Cimprič, Veronika Žagar in Ajda Selan. S svojimi pesmima sta se predstavili Živka Komac in Vanda Bratož, ki je tudi pripravila in vodila celoten program. Za vso pomoč se zahvaljujemo občini Kostel z vsem službami, posebej županu Ivanu Črnkoviču, ZKT Kostel Gregorju Hri-

barju, sponzorjem HIT d. o. o. Pirče, Pekarni Kovačič in članicam za slavno pecivo, članom organizacijskega odbora in vsem nastopajočim.

Vanda Bratož

Artviže:

V počastitev spominskega dne občine Hrpelje - Kozina so se udeleženci poklonili spominu žrtev fašizma pred spomenikom narodnoosvobodilnega boja v Rodiku, zatem je kolona pohodnikov krenila na blizu 800 metrov nadmorske višine na Artviže, kjer so se zbrani poklonili sedmim žrtvam fašističnega terorja usodnega 21. julija 1944. V spomin na ta dan, ko so sovražniki pobili sedem domačinov, požgali vas, ropali hrano in živino, praznuje občina Hrpelje - Kozina svoj spominski dan.

Osrednja slovesnost je potekala na Artvižah, kjer je predsednica KS Artviže Martina Drožina predstavila spomine takrat 11-letne domačinke Marije Tomaževe na grozote omenjenega dne. Okupator se je maščeval nad nedolžnim prebivalstvom, ker so partizani dan prej (20. julija 1944) napadli železnico in literino med Kozino in Rodikom. Županja občine Hrpelje - Kozina Saša Likavec Svetelšek se je prav tako spomnila zgodovinskih dogodkov, ko se je pred več kot 80 leti začelo najtežje obdobje slovenskega naroda

ob že poprejšnjem skoraj četrtstoletnem fašističnem terorju in zavedanju, da brez lastnega upora ni pričakovati svobode in vseh narodovih pravic. Dotaknila se je tudi 100. obletnice rojstva pesnika, prevajalca in narodnega heroja Karla Destovnika - Kajuha, ki jo praznujemo prav letos.

Slavnostni govornik na proslavi je bil najmlajši državnozborni poslanec, Lenart Žavbi, ki je pred dnevi obiskal tudi prizorišče požara na goriškem Krasu. Poudaril je, da so gasilci pokazali zvrhano mero junaštva, in ga primerjal s partizani. »V zgodovini obstaja jasna kontinuiteta izjemnosti, ki jo slovensko ljudstvo premore, ko ga napade sovražnik. Skozi stoletja smo stali in obstali ne glede na žrtve, ki smo jih plačali. Prav ti kraji (Artviže, Rodik, Kozina) so plačali največji davek. Zgodovinska dejstva ne bodo zamrla, narodni heroji pa bodo živeli tudi s prihodnjimi generacijami,« je poudaril Žavbi.

Delegacije so med plapolanjem zastav številnih praporščakov in v spremstvu častne straže položile vence k spomeniku padlih žrtev. V kulturnem programu, ki ga je povezoval Igor Rojč, ki je z recitacijami popestril manifestacijo, pa so sodelovali še Vokalna skupina Prijatelji ter domača operna pevka Mateja Petelin in priznani harmonikar Igor Zobin. Po pesmi Vstajenje Primorske je sledilo družabno srečanje ob dobri kapljici, divjačinskem golažu, ki so ga pripravili domači lovci, in sladkih dobrotah domačih gospodinj.

Olga Knez

Plovanija:

Na spominski slovesnosti v Plovaniji v hrvaški Istri, nedaleč od mejnega prehoda Sečovlje, se je 22. junija zbralo več kot 200 udeležencev, med njimi tudi številni župani in predsedniki društev. Počastili so dan protifašističnega boja. K spomeniku treh narodov je vence položilo deset delegacij, tudi delegacija ZB za vrednote NOB občine Piran.

Fašizem je nastajal po prvi svetovni vojni in je deloval med dvema vojnama. Toda kot so povedali govorniki na spominski slovesnosti, kljub porazu, ki ga je doživel s kapitulacijo Italije 8. septembra 1943, ni povsem izginil. Ta ideologija in z njo fašistične težnje se nekako skrivnostno pojavljajo v Evropi in tudi zunaj nje, zato moramo biti še kako pozorni, so poudarili govorniki.

Hrvaške odporiške skupine so se že pred 81 leti, 22. junija 1941, organizirale v gozdu v Brezovici pri Sisku in začele boj proti fašizmu, ki ni priznal svobode. Trd neizprosni boj z veliko žrtvami se je nadaljeval tudi po 8. septembru 1943, ko so v istrske kraje prodrli Nemci. Brez Tita, ki je znal organizirati narodnoosvobodilni boj, Istra ne bi bila takšna, kot je danes, so dodali. V kulturnem programu je nastopil združeni pevski zbor Lavanda iz Novigrada in Korona iz Umaga.

Občine hrvaške Istre in slovenskega Primorja so se dogovorile o obnovi mogočnega spomenika treh narodov – Hrvatov, Slovencev, Italijanov, ki so ga tam postavili leta 1981. Spomenik naj bi lepšo podobo dobil že na podobnem srečanju leta 2023.

Franč Krajnc, Slovenski utrip

JUBILEJI

100 let
Nuše Kocjančič

Petega junija je minilo sto let od rojstva naše mame, stare mame, babice in prababice Nuše Kocjančič iz Kašlja. Rodila se je v Ložu očetu Leopoldu Valenčiču iz Prema pri Jelšanah in materi Ani Novak iz Logatca. Njeno življenje po njenih besedah lahko opredelimo s tremi obdobji. Prvo obdobje njenega življenja do leta 1941 je bilo, kot pravi sama, normalno, skoraj idilično družinsko. Sledila je nemška okupacija s prihodom Hitlerja, ki jim je vse porušila in uničila. Zatem sta prišla osvoboditev in razgibano civilno življenje od leta 1945.

Njen oče je bil po poklicu žandarmerijski narednik in večkrat premeščen po službeni dolžnosti. Tako so pred drugo svetovno vojno živeli v Ložu, Mirni Peči, Krški vasi in Ptuj, kjer je vedno služboval kot šef postaje. Tam jih je doletela okupacija. Osmega julija 1941 so družino

zaprl v Meljsko vojašnico v Mariboru, po nekaj dneh pa so jih odpeljali v zbirno taborišče v Slavovski Požegi, od tam pa po enem tednu v ustaško taborišče v Banjaluki. Po dobrih šestih mesecih so jih na priporočilo italijanskega generala, ki je stanoval pri sorodnikih v Logatcu, izgnali v Logatec, ki je bil v italijanski okupacijski coni.

Leta 1942, takoj po prihodu iz taborišča, se je povezala z Osvobodilno fronto in sodelovala pri raznih akcijah, predvsem pri nabavah raznega drobnega materiala in pošte ter prenašanju tega iz Logatca v Ljubljano in nazaj. Uspelo ji je končati osmi razred gimnazije in se jeseni leta 1942 vpisati na univerzo. Stanovala je v Domu visokošolk ter se večkrat z vlakom vozila k staršem v Logatec. Jeseni leta

1943, po italijanski kapitulaciji, so Nemci univerzo zaprli. Ko so Nemci leta 1945 mobilizirali vse ženske za delo, je v začetku februarja iz vagona tovornega vlaka pobegnila k partizanom. Pot se je s pomočjo obveščevalcev končala v Trstu pri OZNI. 15. junija 1945 jo je pot spet zanesla v Logatec na Komando mesta Logatec. Tam je spoznala poznejšega moža, Antona Kocjančiča, ki je kot partizanski oficir prišel na kontrolo komande mesta. Tu se po njenih zapisih konča drugo obdobje njenega življenja in začne nja naslednje.

Takoj ko je bilo mogoče, je nadaljevala študij. Prva leta se je udeleževala delovnih akcij in sodelovala pri gradnji proge Brčko-Banoviči. Po študiju je pridobila naziv diplomiranega inženirja kemije in se

leta 1947 poročila. Z možem sta dobila najemniško stanovanje in se preselila v Ljubljano. Sin Mitja se jima je rodil leta 1949, hči Darja leta 1953. Zaposlila se je v Mlinški industriji v Ljubljani, poznejšem Žitu. Zatem je bila vrsto let zaposlena v Kemični tovarni Ljubljana, deset let pred pokojem pa v Alku, pozneje Fructal alku. Tudi v tem obdobju je doživljala hude preizkušnje. Že leta 1954 je izgubila ljubljene očeta, v 59. letu ji je umrla sestra. Najhujši udarec je doživela, ko sta se v prometni nesreči leta 2007 smrtno ponesrečila hči Darja in njen mož Jože. Leta 2011 je izgubila moža Toneta, tako da ji je od bližnjih ostal samo še sin. Želimo ji še mnogo zdravja in samostojnega življenja.

Mitja Kocjančič

100 let
Malči Jakša
- Miše

21. junija je svoj stoti rojstni dan praznovala tovarišica Malči Jakša - Miša, članica KO ZB za vrednote NOB komandanta Staneta v Ljubljani. V javnosti je najbolj znana kot ena od trinajstih borcev, ki so 16. marca 1944 po srečnem naključju preživeli pokol v gorjanski vasi Javorovica nad Šentjernejem. Zločin so zakrivali dve četi slovenskih domobrancev in vod SS policijskega polka. Na ta dan je bilo od

133 borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade pobitih 113 borcev. Malči Jakša - Miša je danes še zadnja živeča borka 4. bataljona.

Rodila se je 21. junija 1922 v Zgornjem Kašlju. Oče Andrej Hujan je bil tovarniški delavec v Papiromnici Vevče, mati Antonija Hujan pa gospodinja. V družini je bilo šest hčera, Malči je bila najstarejša. Živeli so v skromnih razmerah.

Na začetku vojne se je pridružila Osvobodilni fronti in bila dvakrat tudi zaprta. V partizane je odšla pred kapitulacijo Italije septembra 1943, dodeljena je bila v Cankarjevo brigado ter je postala bolničarka in borka. Bila je vestna bolničarka in pogumna borka, skupaj s sobor-

ci je doživljala vse strahote vojne, a tudi iskreno tovarištvo in složnost.

Po poboju v Javorovici je odšla v Belo krajino in delovala na terenu v Metliki. V tem času je spoznala Jožeta Jakša, borca XV. belokranjske brigade, domačina iz Dobravic pri

Metliki, s katerim sta si večno zvestobo obljubila na partizanski poroki oktobra 1944.

Po vojni sta najprej živela v Novem mestu, leta 1948 pa sta se preselila v Ljubljano, v Šiško. V zakonu sta se jima rodili hčeri Ljubomira in Tjaša. Ves čas sta zagnano sodelovala v udarniškem delu in bila vključena v terensko delo, predvsem v Šiški. Malči je bila nekaj let doma, nato pa se je zaposlila pri Založbi Borec. Jože je bil na svoji poklicni poti tudi šest let upravnik Vile Bled in zakonca sta bila skupaj le ob koncu tednov. Njuna skupna pot je trajala do junija 2017, ko je Jože umrl.

Malči je za svoje delo v NOB in povojno delovanje prejela številna

odlikovanja, med njimi tudi spomenico 1941. Za nas v KO ZB za vrednote NOB komandanta Staneta je prisotnost tovarišice Miše v naših vrstah izjemno dragocena, saj imamo, poleg nje v svoji organizaciji žal le še eno udeleženko narodnoosvobodilnega boja. Danes živi v lastnem domu v Šiški. Za njeno zdravje in dobro počutje skrbita hčeri, vnuki in pravnuki pa jo pogosto obiščejo. Za njen stoti rojstni dan smo jo obiskali tudi mi in ji zaželeli dobro počutje in mirne dneve. Veseli smo, da je še vedno polna optimizma in vedrine ter pripravljena na pogovor o svoji bogati življenjski poti.

KO ZB za vrednote NOB komandanta Staneta

90 let
Janeza Semlerja

Devetdeset let Janeza Semlerja si zasluži posebno pozornost tudi zato, ker je verjetno eden najstarejših, če ne najstarejši aktivni praporščak ZB za vrednote NOB. Je član KO ZB za vrednote NOB Kočevje mesto. Desetletja ni bilo prireditve ZB na območju Kočevja, ki bi potekala brez Janeza in njegovega prapora.

Rodil se je 10. avgusta 1932 v avstrijskem Špitalu materi Slovenki in očetu Avstrijcu. Bil je najstarejši izmed štirih bratov. Ob naraš-

čajočem nacizmu v Avstriji so starši sklenili, da se družina preseli v materino rojstno Prekmurje. Toda kmalu se je tudi na naših tleh začela vojna. Življenje v nerazvitem Prekmurju je bilo pod madžarsko okupacijo še posebno težko. Ko

Janez govori o teh časih, se mu v glasu začuti grenkoba, ko omeni, da ni imel nikakršne možnosti za šolanje.

Po končani vojni se je vpisal na kmetijsko šolo in se usposobil za konjerejca. Leta 1951 je na svojo željo odšel na triletno služenje vojske v KNOJ. Eno leto je bil v Novem Sadu, dve leti pa v Kikindi. Želel je ostati v vojski, zato je bil leta 1954 razporejen na Kočevsko. Takrat je JLA še imela črede konj za opravljanje različnih del. Janez je skupaj z zaposlenimi na Mlaki in v Željnah pri Kočevju vodil 20-glavo čredo konj haflingerjev. Leta 1957 je JLA konje zaradi uvajanja tehničnih sredstev prodala.

Zatem se je Janez zaposlil v nabavni službi rudnika rjavega premoga v Kočevju, kjer je delal do njegovega zaprtja. Ker je rudnik prevzelo podjetje ITAS, se je zaposlil tam in opravil izpit za voznika tovornjaka; ITAS je bil takrat zastopnik za tovornjake Hanomag Henschel za vso Jugoslavijo. Janez je tudi tu delal v nabavni službi. Njegova zadnja zaposlitev je bila v Zdravstvenem domu Kočevje, kjer je deset let vozil reševalno vozilo.

Janez je bil tudi vse življenje športnik. S ponosom pokaže prvo priznanje, ki ga je dobil leta 1950 na tekmovanju v preskakovanju ovir na konju. Nekoliko starejši prebivalci se še spominjamo motoristič-

nih dirk v Kočevju okoli leta 1960 – Janez je tekmoval tudi na teh dirkah. Bil je član ekipe veteranov, ki je trikrat zapovrstjo zmagala na tehkih okoli Kočevja. Poleg tega je bil trideset let član jamarskega društva in numizmatičnega društva. Je tudi častni član Zveze šoferjev in avtomehaničev Slovenije in še vedno dejavni član zveze.

Njegova posebna strast pa je zbirateljstvo. Je član mednarodne organizacije zbirateljev policijskih insignij. Njegova zbirka obsega policijske uniforme in oznake z dobršnega dela sveta. Zbirko ima zgledno urejeno v dveh garažah in skoraj po vsem stanovanju.

Matija Jerbič

POHOD Občina Rače - Fram

Po poteh spominov

Vihra druge svetovne vojne je med ljudmi na framskem območju z okoliškimi kraji pustila globok pečat. Množično so se vključili v boj proti okupatorju. Na njihovo požrtvovalnost v tem boju za svobodo nas danes spominjajo številna obeležja in spomeniki. Na framskem območju jih je kar 16. V KO ZB za vrednote NOB Fram smo si v programu dela za leto 2022 določili izpeljavo projekta Po poteh spominov.

Člani izvršnega odbora organizacije smo za pomoč pri uresničitvi projekta zaprosili Carmen Onišak, ki je tudi članica Planinskega društva Fram. Skupaj z Rokom Tepejem sta ustrezno označila pot spomenikov in spominskih obeležij. Izdelala je zloženko, v kateri je pot označena in opremljena s slikami. Opremljena je tudi s kratkim opisom in orisom dogajanja v času uporniškega

gibanja pri posameznem spomeniku in obeležju. Za pohodnike je bila pripravljena še knjižica s kontrolnimi točkami in žigom.

Zaradi 38-kilometrsk razdalje med obeležji, ki so zelo razpršena, smo se dogovorili, da se tokrat prehodi pot, na kateri smo spoznali devet spomenikov in obeležij. Pohod je bil osredotočen na kraje, ki spominjajo na pomembne zgodovinske dogodke iz druge svetovne vojne v krajevni skupnosti Fram.

Tako smo 12. junija v sodelovanju s Planinskim društvom Fram v okviru praznika občine Rače - Fram organizirali prvi pohod Po poteh spominov. Začeli smo v Framu pri grobu talcev v Gaju, kjer se je zbralo 19 pohodnikov. Po prijaznem pozdravu pohodnikom smo nadaljevali po središču Frama, kjer smo obiskali spomenik napada Brač-

čeve brigade, nadaljevali do osrednjega spomenika padlim borcem in žrtvam na framskem pokopališču in nagrobniku, postavljenega Fričeku Čepetu in neznanemu partizanu, padlima na Planici. Nadaljevali smo po strmi poti ob pokopališču mimo znamenitega vodnjaka Zlati studenec in po lepih pohorskih

gozdovih. Sredi Lepega vrha v Koprivniku smo na robu gozda postali pri nagrobniku padlemu partizanu Franju Tomčešinu. Pot nas je med gozdovi vodila vse do vasi Planica, ki je med vojno dala velik davek. V enem dnevu je bilo požganih kar šest domačij, zgorela pa je tudi njihova šola in umrla sta dva domači-

na. V tej prečudoviti vasi smo postali pred spominsko ploščo na Partizanskem domu, pred spomenikom, postavljenim Baronovemu očetu in materi ter pred spominsko ploščo na Baronovi domačiji. Pohodniško pot smo končali pri lovskega doma v Planici, kjer je spominska plošča partizanskim enotam na Planici.

Na zadnji postojanki so nas pričakali lovci LD Fram. Prav na ta dan so priredili dan odprtih vrat. Predstavili so nam zgodovino LD Fram, vrste strelnega orožja in lovske pse. Postregli so nas z izvrstnim golažem. Čas, v katerem živimo, kliče po vrednotah, ki so naše starše in stare starše odlikovale med narodnoosvobodilnim bojem, zato naj ne utonejo v pozabo. Po uspešno izpeljanem pohodu si želimo, da postane tradicionalen in da se ga prihodnje leto udeležijo še več pohodnikov. Iskrena hvala za vso pomoč Carmen Onišak in predsedniku Planinskega društva Fram Matjažu Hartmanu.

Zdenka Čretnik

UTRINKI

Spominska slovesnost
na pokopališču v Gabrovici

Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper je ob 72. obletnici požiga vasi Gabrovica, središča narodnoosvobodilnega boja

v Istri, pripravilo spominsko slovesnost na pokopališču v tem kraju. V kulturnem programu so sodelovali: MPZ Lopar, zborovodja Vladislav Korošec, Jerica Mrzel, dramska igralka in pevka, ter učenci Osnovne šole Istrskega odreda Gračišče, mentorica je bila Danijela Toškan Škergat. V kulturnem domu v Ospu pa je bila predstavitev knjige Miloša Ivančiča »Roža osapska«. (Foto: Miloš Ivančič)

Sojenje še zadnjim živim nacistom

Nemški tožilci so v tekmi s časom za sojenje zadnjim nacistom za zločine iz druge svetovne vojne. V Nemčiji se je pred kratkim končalo sojenje nekdanjemu desetniku SS, pazniku v koncentracijskem taborišču Sachsenhausen, ki ga obtožujejo, da je med letoma 1942 in 1945 sodeloval pri umoru 3518 ljudi. 101-letnega Josefa Schütza, ki je nedavno dopolnil 101 leto, so obsodili na pet let zapora. Schütz, ki je vztrajal pri svoji nedolžnosti, je eden od desetine domnevnih nacističnih zločincev, ki jih poskušajo nemški tožilci še obsoditi, preden bo prepozno, poroča francoska televizija France 24.

(Foto: zajem z zaslona)

Napis Tito nad Renčami
nepoškodovan

V katastrofalnem požaru na goriškem Krasu je ostal nepoškodovan tudi napis Tito nad Renčami. Našega nekdanjega predsednika so spoštovali številni Jugoslovani pa tudi tuji državniki, ki so naklonjenost velikemu državniku dokazali z udeležbo na njegovi zadnji poti. »Tudi orkanski plameni mu niso storili nič žalega, ustavili so se prav pred njegovimi črkami,« je zapisal nekdo na Facebooku. Napis so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja obnovili novogoriški mladinci in brigadirji s pomočjo gozdarjev.

(Dominik Soban, Facebook)

Zločini nemških okupatorjev

Spomin na dogodke 21. julija 1944, ko je nemška enota mučila in pobila mlade domačine v Artvizah in Rodiku, in pohod po zadnji poti mladincev privabita veliko ljudi. Tudi letos 24. julija se je zbrala množica, ki se je spomnila tragičnih dogodkov, ko so nemški okupatorji v maščevanju zaradi miniranega vlaka v Rodiku najprej ubili Stojana Šturma s Kozine, Jožeta Dobrilo iz Hrpelj in Andreja Godino iz Rodika. V vasi so ustrelili še Olgico Ivančič, Marijo Ivančič in Pepco Bernetič pa odpeljali v Nemčijo. Nato so se znesli še nad 16, 17 in 18 let starimi mladinci, ki so se vračali iz Artviz. Ubili so Silvo Babič, Albino Race, Sabino Race in Sergeja Slavca in Joška Bradača iz Kačič ter Jožeta Mezgeca in Alojza Slugo iz Artviz.

DOGODKI Cankarjev vrh

Ivan Cankar in Karel
Destovnik - Kajuh

Že vrsto let v Ljubljani Olepševalno društvo Rožna dolina (ustanovljeno leta 1905) in Četrtna skupnost Rožnik pripravljata slovesnost na Cankarjevem vrhu, saj je Ivan Cankar skoraj sedem let živel v gostilni Rožnik. Ker je letos tudi 100. obletnica barda druge svetovne vojne, Karla Destovnika - Kajuha, smo se odločili, da se poklonimo tudi njemu. V stiski, kaj ljudem povedati, smo se pred mesecem obrnili na akademika Matjaža Kmecla, ki nas je usmeril: »Teško bi zdajle na hitro kaj dovolj pametnega povedal, ampak če preskočim 'samo milijon nas je' in Cankarjev 'Raj pod Triglavom; tod bodo živeli veseli ljudje' (zraven pa še pomislim na JJ), se mi misel zateče k obe-

ma materama – narekovali sta nekaj najlepših strani v slovenski literaturi – v zapisih njunih sinov (v intimno-tragičnih tonih; ob sta ju imela in oba sta ostajala brez njiju).«

Spomnili smo se torej dveh bardov iz prve in druge svetovne vojne; umetnika, ki se je poslavljaval od življenja, in umetnika, ki je šele začel svojo življenjsko pot; človeka, ki sta bila tako daleč vsak sebi, a vendar po dožemanju sveta, čustvovanju ljudi tako blizu. In če je Cankar postavil spomenik svoji materi v romanu *Na klancu*, je Kajuh postavil spomenike svoji materi v svojih pesmih. Ob koncu prireditve nas je na to spomnil posnetek Kajuhove pesmi *Materi padlega partizana*, ki jo je v partizanih uglasbil Franci Šturm, pela pa jo je njegova žena Bogdana Stritar.

Nastopila je tudi predstavnica Društva slovenskih pisateljev Tina Vrščaj, program pa so ustvarili Uroš Potočnik in Jerica Mrzel s svojo uglasbeno interpretacijo Kosovela ter povezovalka Cvetka Bevc po besedilu Žive Vidmar. Potem smo položili cvetje k Cankarjevemu spomeniku /.../ in odšli na Cankarjeve pohane piške ...

Živa Vidmar

DOGODKI Predsednik FIR

Vilmos Hanti
v muzeju na Urhu

Udeleženci srečanja na ZZZB NOB Slovenije (od leve proti desni): Marjan Šiftar, predsednik komisije za mednarodne odnose, Boris Budin, tajnik ZB NOB Lendava, Vilmos Hanti, predsednik FIR, Marijan Križman, predsednik ZZZB NOB Slovenije, Julijana Žibret, članica predsedstva ZZZB NOB Slovenije, Lovas Tamas, podpredsednik MEASZ, in Bojan Pahor, podpredsednik ZZZB NOB Slovenije

Na povabilo Zveze združenj borcev NOB Slovenije je bil 24. in 25. junija na obisku v Sloveniji Vilmos Hanti, predsednik Mednarodne zveze borcev odpora – združenja protifašistov (International Federation of Resistance Fighters – Association of Antifascists (FIR) in predsednik Združenja madžarskih odporiških borcev in protifašistov (The Federation of Hungarian Resistance Fighters and Antifascists – MEASZ). Po obisku Lendave in Murske Sobote je 24. junija obiskal sedež ZZZB NOB Slovenije v Ljubljani, kjer ga je sprejel predsednik slovenske borčevske organizacije Marijan Križman s sodelavci.

Ta prvi obisk Vilmosa Hantija v Sloveniji pomeni začetek uradnega sodelovanja med ZZZB in MEASZ ter je pomemben

uradni korak pri poglobljanju sodelovanja ZZZB NOB Slovenije s FIR. Predsednika Hantija je spremljal Tamas Lovas, podpredsednik MEASZ. FIR je že 70 let mednarodna krovna organizacija protifašističnih in protinacističnih sil in organizacij. Dejaven je na področjih ohranjanja spomina na protinacistično in protifašistično koalicijo in njeno zmago nad nacizmom in fašizmom v drugi svetovni vojni, upiranja zdajšnjim oblikam zgodovinskega revizionizma in neonacizma in neofašizma v posameznih državah, članicah in mednarodnem okolju. Danes je v FIR vključenih več kot 60 organizacij iz 22 evropskih držav in Izraela.

Na pogovorih na sedežu ZZZB NOB Slovenije je predsednik Marijan Križman gosta seznanil z delom in dejavnostmi slovenske borčevske organizacije in opozoril na poskuse oživljanja fašizma, rehabilitacije kolaborantov, spreminjanja zgodovine, rušenja in uničevanja spomenikov

Vilmos Hanti je obiskal tudi državni zbor, kjer ga je sprejel predsednik odbora za obrambo dr. Martin Premk, položil venec h grobnici narodnih herojev, obiskal ljubljanski grad, kjer je bil gost podžupana Mestne občine Ljubljana Dejana Crneka, in si ogledal muzej na Urhu. Zvečer se je udeležil osrednje počastitve dneva državnosti Republike Slovenije na Kongresnem trgu v Ljubljani.

S. B., foto: Jani Alič

DOGODKI Javna predstavitev

Mladi raziskovali
spomenike NOB

V knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu je bila javna predstavitev raziskovalnih nalog na temo narodnoosvobodilnega boja. Natečaj na to temo je za novomeško združenje že tretji po vrsti. Ožja tema tokratnega razpisa je bila Spomeniki NOB v mojem kraju. Na razpis so prispele tri naloge, dve osnovnošolski in ena srednješolska.

Učenci Osnovne šole Drska Jaka Cimerman, Gašper Medic in Jaša Mohar so pod mentorstvom Simone Lešnjak predstavili raziskovalno nalogo o bunkerju na Drski. Spomenik je ob spominski poti Novo mesto v žici. O spomeniku iz

druge svetovne vojne, ki je še posebej prepoznaven po topu, sta spregovorila tudi člana Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Drska, ki urejata notranjost in okolico spomenika in skrbita zanj. Učenci so na kratko predstavili dogajanje v Novem mestu med drugo svetovno vojno in utemeljili, zakaj je pomemben pohod Novo mesto v žici. Njihov izdelek bo lahko odlična popestritev pouka lokalne zgodovine ne le v osnovnih, ampak tudi v srednjih šolah.

Naslednji so se predstavili učenci osmega razreda iz Osnovne šole Frana Metelka Škocjan. Gal Giodani, Ema Kapler, Janez Strašek in Nastja Vdovč so pod mentorstvom Gabrijele Kovač in Anemari Kapler raziskovali spomenike narodnoosvobodilnega boja v Občini Škocjan. Naloge so se lotili, ker jih zanima zgodovina, ob raziskovanju pa jih je presenetilo spoznanje, koliko smrtnih žrtev je terjala vojna v njihovem kraju. Preučili so različne knjige, šolsko kroniko in zapisali pričevanja prič takratnih dogodkov.

Dijak drugega letnika programa tehnik računalništva s Srednje elektro šole in tehniške gimnazije Novo mesto Urban Gorenjc Dokl pa je pod mentorstvom Nine Lončar predstavil raziskovalno nalogo o spomenikih narodnoosvobodilnega boja v Šentjanžu. V njegovem domačem kraju je veliko spomenikov, odločil pa se je, da predstavi spomenik, posvečen borcema Milanu Majcnu in Jančiju Mevžlju. Med drugim je ugotovil, da spomeniki narodnoosvobodilnega boja pomenijo obogatitev kulturne ponudbe v kraju. Urban je predstavil tudi lik partizana, saj ga je spremljal dedek, oblečen v partizansko uniformo. Predstavitev naloge je Urban sklenil z recitacijo Kajuhove pesmi *Kje si, mati* in tako počastil še stoto obletnico pesnikovega rojstva.

V komisiji, ki je pregledala raziskovalne naloge, so bile Rosa Mohar, Terezija Potočar Korošec in Judita Podgornik Zalelji. Po predstavitvi so z besedami pohvale komentirale vsako od nalog. Predsednik združenja mag. Dušan Černe je ob koncu pohvalil delo mladih raziskovalcev in se zahvalil vsem avtorjem in njihovim mentoricam. Tudi z njihovimi besedami, zapisanimi v raziskovalnih nalogah, bodo spomeniki živeli naprej in ohranili se bo spomin na narodnoosvobodilni boj. Prireditve je povezovala vodja projekta dr. Jožica Jožef Beg.

Darko Pucelj

IMELI SMO LJUDI

Jože Pogačnik

Dan pred njegovim 106. rojstnim dnevom smo se številni prijatelji in sodelavci na domžalskem pokopališču poslovili od Jožeta Pogačnika, častnega občana občine Domžale in najstarejšega slovenskega partizana. Bil je prejemnik zlate plakete ZZB NOB Slovenije.

Jože se je rodil 27. julija 1916 v dvanajstčlanski kmečki in gostilniški družini v Srednji Dobravi pri Lipnici na Gorenjskem. Mama Alojzija in oče Filip sta petim sinovom in petim hčeram poleg delavnosti vcepila tudi čut za skromnost, dobroto in marljivost ter poštenost. Njegov vzor je bila mama Alojzija, ki je po očetovi nesreči morala prevzeti skrb za družino. Starši so svoje otoke tudi spodbujali, da so se šolali. Jože se je posebej rad spominjal osnovne šole, kjer ga je v prvih dveh razredih učila njegova teta, nato pa učitelj Stane Žagar, partizan in narodni heroj, eden glavnih organizatorjev narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem. Njega si je še posebej zapomnil tudi zato, ker mu je kot učitelj ob kopanju v Lipnici rešil življenje. Tako je Jože pred vojno končal gimnazijo v Kranju, kjer so bili njegovi sošolci tudi Ivan Javor, Mirko Bračič in Ljubo Sirc. Potem je končal tekstilno šolo v Kranju in se zaposlil v podjetju Rosner.

Druga svetovna vojna ga je presenetila na orožnih vajah v Aračinovem pri Skopju. Nemci so ga kot vojnega ujetnika odpeljali najprej v Bolgarijo, potem pa v nemški Bernsdorf. Od tam je moral na prisilno delo v železarno na Jesenicah. V partizane sta z bratom Dušanom odšla maja 1943, tako kot vsi Pogačnikovi fantje. Brat Dušan - Črt je padel v nemški zasedi 29. decembra 1943 na Jelovici, kjer ga je Jože sam našel in pokopal. Zaradi junaštva v boju ter organizacijskih in vojaških sposobnosti je bil leta 1943 sprejet v komunistično partijo. Sprva se je boril v Gorenjskem odredu, nato pa v Prešernovi brigadi od njene ustanovitve naprej. Pozneje je bil hudo ranjen pri Lancovem, po okrevanju v partizanskih bolnicah pa ga je sošolec Mirko Bračič, komandant XIV. divizije, poslal nazaj na Gorenjsko, v krajevni odbor OF v Kropi. Zatem je deloval v okrajnem odboru OF za Jelovico in komandi mesta Kranj kot referent za obnovo in prosveto.

Po vojni je najprej delal v Domu JLA v Ljubljani, januarja 1951 pa so ga kot izkušenega tekstilca poslali v Tosamo Vir, kjer je bil najprej tehnični vodja, od leta 1953 do 1973 pa direktor. Podpiral je razvoj gasilske organizacije in bil njen član od 1951 do 1981 in potem njen častni član.

Od leta 1963 do 1969 je bil dva mandata predsednik skupščine občine Domžale in je skupaj s sodelavci prispeval za gradnjo novih šol in vrtcev, gradnjo vodovodov, zdravstvenega doma v Domžalah, Pošte in Hale komunalnega centra. V letih od 1970 do 1973 je bil poslanec gospodarskega zbora slovenske skupščine in sopodpisnik

znane politične akcije 25 poslancev ob kandidiranju za člana predsedstva SFRJ iz Slovenije, ki sta jo vodila poslanca Cene Matičič in Ivan Kreft. Zaradi poskusa zgodnejšega vnašanja demokratičnih oblik političnega življenja je z grenkobo in razočaranjem doživel politične kritike in predčasno upokožitev.

Do zadnjega je ostal zvest izročilom vrednot narodnoosvobodilnega boja. Zanj je bila odločitev za odhod v partizane samoumevna zaradi domače vzgoje in spoštovanja vrednot delavnosti, skromnosti, pomoči in pravičnosti.

Franci Gerbec

Valerija - Rija
Červič

7. julija smo se na radenskem pokopališču z veliko žalostjo in ob spominih poslovili od prezgodaj umrle, spoštovane in drage domoljubne članice Valerije - Rije Červič, rojene 12. januarja 1949. Delegacija Domoljubnega krajevnega združenja Puconci (DKZP) je k žari umrle članice DKZP položila šopek sveč domoljubne zahvale za vse, kar je prispevala k našemu društvenemu domoljubnemu poslanstvu ter nasploh k ohranjanju plemenitih vrednot slovenske zgodovine, še posebej iz pokrajine ob Muri in z velikim poudarkom na vrednotah narodnoosvobodilnega boja.

Na Vanečkom bregji je skoraj izgubila očeta Staneta Bojana Červiča. Tamkajšnja zemlja je zaznamovana z njegovo krvjo in krvjo soborcev partizanov Daneta Šumenjaka in Alojza Kosija, zato ima to mesto za nas domoljubne veterane poseben zgodovinski pomen.

Rijin pogreb je bil žalosten in čustven. Zbrala se nas je velika množica ljudi, njenih učencev, mnogih prijateljev, sodelavk in sodelavcev, domoljubnih prijateljev, iskrenih tovarišic in tovarišev. Predsednik Krajevne organizacije ZB NOB Radenci, tovariš Darijan Mencinger, ki je tudi član DKZ Puconci, je v svojem poslovnem govoru spregovoril o njej, njenem bogatem družbenem in društvenem razdajanju ter življenju. Za Rijo je smrt prerano prišla! Ob slovesu je Radgonski pevski kvartet zapel priljubljeni pesmi obeh, očeta in nje: Na oknu glej obrazek bled in Po jezeru bliz Triglava ter v slovenskem jeziku pevsko prirejeno Odo radosti. Navzoči smo ji s solzami žalosti zaželeli mirno spanje in naj ji vetrovi pomurske krajine božajo njen prerani grob.

Iskrena in predana prijateljica Rija bo z očetom Bojanom v pomurski zgodovini narodnoosvobodilnega boja in v našem domoljubnem poslanstvu zagotovo imela svoje zgodovinsko mesto predanih, iskrenih, vzornih domoljubov in naših moralnih vzornikov! Hčeri Nadji in žalujočim najdražjim pa izražamo iskreno sožalje.

Jože Časar

Jakob Zupančič -
Jaka

12. julija smo se poslovili od Jakoba Zupančiča, dolgoletnega člana Zveze združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana Center. Zapustil nas je v stotem letu življenja. Rodil se je 21. junija 1923 v številni kmečki družini na Otovcu pri Črnomlju. Oče Anton je bil kmet in tudi župan Otovca.

Živeli so skromno. Jaka je bil v mladosti precej slaboten, zato se je oče odločil, da ni za težko delo na kmetiji, naj gre fant v šole in se izuči rokodelskega poklica, da se bo lahko zaposlil. Tako je Jaka končal osnovno in meščansko šolo in se pri bratu Janezu izučil za mehanika. Zaposlil se je v mehanični delavnici in trgovini. Vojna in okupacija Bele krajine sta prekinili njegovo izobraževanje. Marca leta 1942 je začel delati za Osvobodilno fronto in septembra 1943 odšel v partizane. Po kapitulaciji Italije se je v Beli krajini oblikovalo osvobodeno ozemlje, kjer so se poleg vojaških struktur vzpostavile upravne, gospodarske in kulturne ustanove. Jaka je postal vodja avtomehanične delavnice glavnega štaba NOV in POS. Sodeloval je z vojaškimi misijami zavezniških držav pri glavnem štabu in je med drugim po osvobojenem ozemlju vozil tudi vodjo angleške vojaške misije, majorja Williama Jonesa. V Osvobodilni fronti in narodnoosvobodilnem boju je sodelovala vsa Jakova družina, trije bratje pa so bili v partizanih.

Demobiliziral se je oktobra 1945 in se takoj vpisal na državno tehnično srednjo šolo v Ljubljani, kjer je leta 1947 opravil zaključni izpit in postal strojni tehnik. Zaposlil se je na srednji tehnični šoli v Ljubljani. Dodatno se je izobraževal za pedagoški poklic. Diplomiral je na fakulteti za strojništvo in pridobil naziv strojni inženir. Po učiteljski karieri na tehnični šoli se je na Zavodu za šolstvo zaposlil kot pedagoški svetovalec. Za delovanje na področju izobraževanja je dobil visoko državno odlikovanje, red zaslug za narod s srebrno zvezdo. Upokojil se je leta 1974 ter se nato spet aktiviral in še vrsto let delal kot samostojni podjetnik. Jaka je živel ustvarjalno tudi v pokoju, posvetil se je svojemu vinogradu in pridelavi vina, imel je tudi čredo ovac. Za zabavo je delal v delavnici, bral je časopise in spremljal televizijo, učil se je angleščino, zelo rad je šel na Otovec, v Dragatuš, Črnomelj. Bela krajina in Zupančičev rod so mu pomenili veliko, pri njih se je resnično sprostil. Kadar smo se iz Bele krajine vračali domov je vedno zavriskal.

Vsa leta je bil član Zveze borcev. Večkrat sem ga peljal na srečanja in dogodke, povezane z narodnoosvobodilnim bojem. Veliko sva govorila o obdobju njegovega partizanstva. Imel je izjemno srečo, da je preživel vojno. Bil je ponosen, da je bil v odporniškem gibanju, da je sodeloval z zavezniki in pripomogel k priznanju partizanske vojske.

Vekoslav Korošec

Oskar Kranjc

Oskar Kranjc, praporščak naše krajevne organizacije ZB, se je dolga leta bojeval z zahrbtno boleznijo, ki ga je nazadnje premagala. Rodil se je 30. julija 1941, a je v svoji mladosti žal doživel zelo malo lepega. Oče Andrej Kranjc je postal partizan Gorenjskega odreda Prešernove brigade in je kmalu (v juniju leta 1943) padel nekje na Žirovskem Vrhu. Zapustil je ženo Miciko z dvema majhnima otrokoma. Brat Andrej se je rodil šele po očetovi smrti. Mama je morala sama skrbeti za oba sinova in ju vzgajati. Kljub pomanjkanju in časom, polnim strahu, je otroka vzgojila v pridna, vestna in poštena državljana.

Po osnovni šoli se je Oskar vpisal v poklicno kovinarsko šolo in se zaposlil v tovarni Plamen v Kropi. Pozneje je opravil še delovodsko šolo in postal delovodja v domači tovarni, kjer je bil zaposlen vse do upokojitve.

Mama Micika je otrokoma privzgojila tudi čut za solidarnost s šibkejšimi. Oskar je vedno rad pomagal in tako se je vpisal v gasilsko društvo v Kropi. Tudi na tem področju je želel napredovati, zato je opravil vsa izobraževanja in postal gasilski častnik. Kot poveljnik Prostovoljnega gasilskega društva Kropa je deloval vrsto let.

Oskar je občudoval očetovo odločitev za partizanstvo, saj se je že kot otrok zavedal, da je bil boj proti okupatorju tedaj edini mogoči odgovor, če smo se hoteli osvoboditi izpod nemške nadvlade. Pridružil se je KO ZB NOB Kropa in ostal dolgoletni član te organizacije, po združitvi s KO ZB NOB Dobrava - Kamna Gorica pa je sodelovanje nadaljeval v novih okvirih, predvsem kot praporščak. Skorajda ni bilo spominske prireditve na Gorenjskem, na kateri bi manjkal. Mimogrede nam je enkrat omenil, kako bi si srčno želel, da bi ga videl njegov oče stati s praporom denimo na proslavi v Dražgošah. To bi bil ponosen na svojega sina!

13. maja smo se na kroparskem pokopališču poslovili od toplega prijatelja in Človeka. Sokrajan Ivan, tudi član ZB, mu je v čast držal prapor ob njegovem preranem grobu. KO ZB NOB Stane Žagar, Dobrava - Kamna Gorica

Anica Frank

V 93. letu nas je zapustila naša dolgoletna članica ZB Ilirska Bistrica Anica Frank, rojena Vičič. Rodila se je 15. aprila 1929 v Čeljah pri Ilirski Bistrici. Med vojno je bila partizanska kurirka. Ker je njena rojstna hiša stala bolj na samem, je bil tam štab, kjer sta skupaj z mamo kuha-

li, prali, šivali in opravljali različna dela za partizane. Anica je prenašala tudi razna sporočila in nosila hrano partizanom, ko so se zadrževali v bližini.

Sodelovala je tudi z bratoma, Lojzetom in Karlom Maslo, Brkinsko četo in Istrskim odredom. V vojni je izgubila dva starejša brata, ki sta umrla nekje v Beli krajini. Anica je bila članica Zveze borcev od same ustanovitve leta 1948. Ves čas je delovala in se zavzemala za vrednote narodnoosvobodilnega boja. Bila je tudi vojna veteranka in dobitnica zlate plakete ZZB NOB Slovenije.

Spoštovana tovarišica Anica naj ti bo lahka ta slovenska zemlja, za katero si se borila vse življenje. S. B.

Silva Dekleva

Lani aprila smo se poslovili od Silve Dekleva, rojene 19. januarja 1938. Zapustila nas je prezgodaj, po težki bolezni. Pričakovala je skorajšnje slovo.

Odbrala je nekaj slik in pripisala: »Ko mene več ne bo ...« Zahvalo izrekamo vsem, ki ste jo kljub strogim koronavirusnim omejitvam pospremili na zadnji poti. Spominu na dobro in iskreno prijateljico ste se številni poklonili s pisnimi in ustnimi sožalji. Zahvala gre tudi Društvu upokojencev in ZB za vrednote NOB, ki sta Silvino slovo počastila s poklonom z obema praporoma. Zahvaljujemo se še prijateljici in predstavnici ZZ Primorsko Dori Kalčič, ki je prispevala poslovilni govor.

Žalujoča družina: mož Vitomir, sin Vitomir, hči Breda in vnukinja Ana Vito Dekleva

Jože Slokar

Poslovil se je Jože Slokar, dolgoletni direktor Slovenskih železnic in minister za promet v zadnji jugoslovanski vladi Anteja Markovića. Bil je tisti minister, ki ga je predsednik zvezne vlade poslal v Knin, ko se je tam začela tako imenovana balvanska revolucija, uporni Srbi so namreč s hlodi zaprli tamkajšnje ceste in napovedali uvod v krvavo balkansko vojno.

»Moj obisk Knina je potekal na zahtevo hrvaške vlade in je bil zadnji poskus tudi zvezne vlade, da obvlada pobesneli stampedo prometnega kaosa, ki se je tam začel. Moj predlog je bil kratek in jednat. Dosegel sem, da je vlada sprejela ukaz, da armada zasede progo, jo varuje in prepreči njeno vsakonočno miniranje, odstrani vse cestne

OBLETNICA Gorjanska četa

Deset let delovanja društva

Gorjanska četa slavi desetletnico delovanja. (Foto: Robert Rožaj)

barikade in zagotovi mir v Krajini,« je zapisal v svoji knjigi z naslovom Listi iz dnevnika in podnaslovom Slovenci v Beogradu ob osamosvajanju Slovenije, ki je leta 2016 izšla pri založbi Modrijan. V knjigi – ta zajema celotno življenje avtorja, rojenega v Ajdovščini leta 1934, ki je izkusil življenje pod italijansko oblastjo – je Slokar opisal svojo življenjsko in poklicno pot, ki jo je kot mlad gradbeni inženir začel v Primorju Ajdovščina. Ko je podjetje zapustil kot njegov direktor, je bilo hitro rastoče in se je nato razvilo v eno največjih jugoslovanskih gradbenih podjetij. Kot direktorju Slovenskih železnic se mu je leta 1988 zgodila prva stavka v zgodovini železnic, ki je v orbito izstrelila Slavka Kmetiča. V svojih spominih Slokar opisuje tudi delo v Samoupravni interesni skupnosti za ekonomske odnose s tujino in za današnji čas težko razumljive bitke za konvertibilne devize v nekdanji Jugoslaviji.

Uvod v Slokarjevo knjigo je napisal Slavko Pregl, brat prezgodaj umrlega Živka Pregla, podpredsednika taiste Markovičeve vlade, s katerim je Slokar delil usodo prežrtih ljudi, ki so veliko pred aktualnimi osamosvojitelji trasirali slovensko pot v samostojnost. Žal zanj v Sloveniji po vrnitvi iz Beograda ni bilo službe, večina novodobnih in starih (spreobrnjenih) politikov ga ni hotela niti poznati. »Ob vrnitvi ni zmagoslavja. Zasluge se pišejo na novo in v novi zgodovini za vse ni prostora,« je razočarano ugotavljal. Odšel je torej še eden izmed sopotnikov nastajanja nove države, slovenski kader v zvezni vladi, ki so mu doma očitali, da naredi premalo za Slovenijo, v Beogradu pa, da preveč zagovarja slovenske interese.

Jožica Hribar

»Taborišče Ravensbruck«

Vljudno vas vabimo na koncertno izvedbo kantate »Taborišče Ravensbruck« Alojza Ajdiča, ki bo v sredo, 28. septembra, ob 19.30 v Cankarjevem domu v Ljubljani. Rezervacije vstopnic: info@filharmonija.si, telefon: +386 1 24 10 800

Društvo Gorjanska četa je bilo ustanovljeno pred desetimi leti v občini Šentjernej. Med somišljeniki in ustanovitelji društva je bil tudi Milan Kranjc, ki je zdaj njen predsednik. To je neprofitno združenje ljudi, ki delujejo na področju utrjevanja lika partizana in partizanskega boja ter spodbujanja k spoštovanju narodnoosvobodilnega boja v letih 1941–1945 in spoštovanju teh vrednot v današnjem času. Društvo sodeluje z drugimi organizacijami, ki delujejo na področju krepitev vrednot narodnoosvobodilnega boja in domoljubja v ožji in širši regiji.

Člani so oblečeni v partizanske uniforme in opremljeni z orožjem, kot so ga uporabljali partizani med drugo svetovno vojno, ali njihovimi imitacijami. Orožje je trajno onesposobljeno za uporabo s tehničnimi postopki in zanj imajo vsa ustrezna potrdila, ki so bila pridobljena v skladu s pozitivno zakonodajo. Člani nastopajo na spominskih prireditvah in komemoracijah v organizaciji Zveze združenj borcev Slovenije. Njihovi člani so odkriti in pošteni učitelji zgodovine – vrednot narodnoosvobodilnega boja in partizanstva na Slovenskem. V društvu deluje tudi kulturna skupina, ki na prireditvah predstavlja partizansko liriko in pesmi upora.

Društvo je v prejšnjih letih za širšo javnost pripravilo dneve odprtih vrat s pohodi in razstavo partizanske opreme. Tudi letos je bila na dan državnosti na prireditvenem prostoru Vrbje v Gorenjem Vrhpolju organizirana predstavitev širši javnosti. Program predstavitve je vseboval pohod po poteh spomenikov in obeležij narodnoosvobodilnega boja v občini, kulturni program in po končanem uradnem

delu druženje udeležencev dneva odprtih vrat Društva Gorjanska četa.

Društvo ima redne in častne člane. Med častnimi člani je tudi 103-letni Stanko Kušljan, naš najstarejši občan in partizan iz druge svetovne vojne. Stanko se je rodil v Šentjerneju konec maja 1919 v številni družini, ki se je preživljala z žago in mlinarstvom. Pred začetkom druge svetovne vojne je bil vpoklican na služenje vojaškega roka v Boko Kotorsko, kjer je doživel tudi napad nemških sil na nekdanjo kraljevo jugoslovansko vojsko. Po razpadu te vojske se je s skupino Slovencev peš odpravil proti svojemu domu in se srečno vrnil v rojstni kraj. Po vrnitvi domov je začel s somišljeniki delovati v Osvobodilni fronti slovenskega naroda. Marca 1942 je s skupino partizanov iz domačih krajev odšel v partizane.

Letos je izšla knjiga z naslovom Pogovori s Stankom Kušljanom avtorja Lojzeta Podobnika. Spomini, zapisani v knjigi, naj nikoli ne gredo v pozabo, kajti tudi Stanko je s svojimi dejanji prispeval h graditvi boljše prihodnosti in daje zgled, da je treba zgodovino spoštovati in se na napakah učiti za boljšo prihodnost. Stanko je nosilec partizanske spomenice, prejel je medaljo za hrabrost in številna druga priznanja. V delovanje občine se je vključil kot gasilec in vodil je Krajevno organizacijo zveze borcev Šentjernej.

Kljub težkim dogodkom in preizkušnjam med drugo svetovno vojno je Stanko še vedno poln optimizma, upanja na boljši jutri, humorja, duhovit in privlačen pripovedovalec zgodb iz časa uporniškega.

Terezija Potočar Korošec,
Lojze Podobnik

V METEŽU ZGODOVINE

Cvibelj nad Žužemberkom

Spomenik žrtvam NOB

Na vzpetini Cvibelj nad Žužemberkom stoji največja partizanska grobnica v Sloveniji. Kostnica je skupna za umrle iz več grobišč na območju Suhe krajine. Veličastno obeležje je postavljeno v spomin žrtvam za svobodo in partizanskemu gibanju ter narodnoosvobodilnemu boju slovenskega naroda proti okupatorju in domačim izdajalcem med letoma 1941 in 1945. Avtor spomenika je Marjan Tepina, arhitekt in urbanist, ki ga je v času izvajanja del nadomeščal arhitekt Edo Mihevc.

Spomenik NOB je bil prvič obnovljen v letu 1973, drugič leta 1988, ko so ob njem na novo postavili devet granitnih blokov, kar je bila oblikovna rešitev arhitekta Jova Grobovska. Tretjič je bil spomenik obnovljen leta 2004, ko so med drugim uredili okolico in obnovili napise. Slavnostno odkritje je bilo 22. julija 1961, ob 20. obletnici vstaje slovenskega naroda in ob prazniku takratne občine Žužemberk. Na odkritju obeležja se je zbralo več kot 30.000 obiskovalcev z vseh koncev Slovenije. Obelisk iz aluminija je težak 4500 kilogramov, 16-metrski spomenik z betonskim podstavkom meri v vi-

šino okoli 25 metrov. Do zdaj je na spomeniku vklesanih 1144 imen padlih borcev in umrlih žrtev, manjka še 914 imen; še dodatnih 123 padlih in umrlih je neznanih. Številno imen je naraslo na več kot 2200. Vklasna so tudi imena padlih pripadnikov mednarodnih enot, ki so bile v sestavi slovenske partizanske narodnoosvobodilne vojske.

Po do zdaj znanih podatkih je na območju Suhe krajine padlo približno 140 protifašistov in protinacistov iz več držav (navajamo po abecednem redu): Avstrije, Azerbajdžana, Belorusije, Bosne in Hercegovine, Češke, Črne gore, Hrvaške, Italije, Kazahstana, Litve, Madžarske, Makedonije, Poljske, Rusije, Srbije in Ukrajine. Spomenik NOB na Cvibelju je vpisan v Zbirni register dediščine, ima status spomenika tujih armad in status kulturnega spomenika lokalnega pomena, pridobil pa naj bi tudi status spomenika državnega pomena. Seznam padlih aktivistov, partizanov in sodelavcev OF v Suhi krajini iz leta 1961 hrani Dolenjski muzej v Novem mestu, seznam imen iz leta 1988, ki so zdaj napisana na spomeniku, pa ZRSVKD, OE Novo mesto.

Darko Pucelj

Cvibelj je vzpetina nad Žužemberkom, njegova najvišja točka je na nadmorski višini 305 metrov. Do leta 1944 je na griču stala kapela, posvečena sv. Lenartu. Bila je podružnica žužemberške farne cerkve, ki je bila zgrajena v poznem srednjem veku 16. stoletja. Cerkev je bila spremenjena v domobranski bunker. V začetku maja 1944 je bila ob napadu Gubčeve brigade porušena in je konec vojne dočakala kot ruševina. Leta 1956 so se odločili, da bodo ruševino zaščitili pred nadaljnjim propadanjem in jo po možnosti vključili v spomenik NOB. Na to mesto naj bi prenesli vse umrle iz vseh grobišč po Suhi krajini in uredili novo kostnico s spomenikom. Ruševine niso uvrstili v kompleks in so jo pred gradnjo spomenika odstranili.

Prva stran zloženke, izdane julija 2022

VABILA

Ustanovitev Gubčeve brigade

Vabimo vas, da se **3. septembra 2022 ob 11. uri** udeležite spominske slovesnosti v počastitev 80. obletnice ustanovitve Gubčeve brigade, 79. obletnice ustanovitve 12. SNOUB (Slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade) in 81. obletnice ustanovitve Mokronoške čete, ki bo **pri Lovskem domu na Trebelnem**.

Prireditve organizirajo Združenje borcev za vrednote NOB Trebnje, Občinska organizacija združenja borcev za vrednote NOB Mokronog - Trebelno, Skupnost borcev Gubčeve brigade in Skupnost borcev 12. SNOUB in občina Mokronog - Trebelno.

V spremljevalnem programu pripravljajo štiri pohode: Gostilna Pugelj v Ždinja vasi - Trebelno (10 km, lahka pot), Gostilna Bukovec na Mirni - Trebelno (10 km, lahka pot), Gostilna Vojnovič v Slovenski vasi - Trebelno (10 km, lahka pot), nekdanja vojašnica JLA na Puščavi - Trebelno (8 km, lahka pot). Start vseh pohodov je **ob 6.30**. Za pohodnike je

zagotovljena vrnitev z avtobusom na relaciji Trebelno - Mirna.

Na osrednjem srečanju bo pripravljen kulturni program, v katerem bodo sodelovali Občinski pihalni orkester Trebnje, učenci Osnovne šole Mokronog - PŠ Trebelno in Ženski pevski zbor Zimzelen Mirna. Prireditve bo vodila Mateja Čirič Jamnik. Slavnostni govornik bo tovariš **Marjan Križman**, predsednik ZBZ NOB Slovenije. Na prireditvi bodo sodelovali tudi pripadniki Častne čete Slovenske vojske, prireditve pa bodo s svojo prisotnostjo počastili tudi člani Spominskega dolenjskega bataljona.

79. obletnica osvoboditve taborišča Rab

ZBZ NOB Slovenije, Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja, Taboriščni odbor Rab-Gonars v sodelovanju z občino Rab organizirajo spominsko slovesnost **ob 79. obletnici osvoboditve italijanskega koncentracijskega taborišča na otoku Rab**. Taborišče v Kamporju je delovalo slabih 14 mesecev. Strahote fašističnega terorja v njem je doživelo okoli 15.000 moških, žensk in otrok vseh starosti. Največ je bilo na Rabu Slovencev (dve tretjini), Hrvatov in 3.360 Judov, ki so bili nastanjeni v zidanih objektih in manjših barakah.

Spominska slovesnost bo **v soboto, 10. septembra z začetkom ob 17. uri**. Slavnostni govornik bo **minister za obrambo Republike Slovenije Marjan Šarec**. Slovesnosti se bodo udeležili predsedniki ZBZ NOB Slovenije Marjan Križman, predsednik hrvaške borčevske organizacije SABA Hrvatska Franjo Habulin in predsednik ANPI Italija Gianfranco Pagliarulo. Prihod na prireditve je napovedal tudi Boštjan Poklukar, direktor Uprave Republike Slovenije za vojaško dediščino. Kulturni program pripravlja TV Medvode.

Naše bralce obveščamo, da se lahko še vedno prijavi za dvodnevni obisk otoka Rab in spominske slovesnosti. **Informacije dobite**

pri Hermanu Janežu (predsednik TO Rab - Gonars) na telefonski številki **031 654 420**.

Tradicionalno srečanje taboriščnic v Portorožu

Vljudno vas vabimo na slovesnost ob vseslovenskem srečanju bivših internirank in zapornikov nekdanjih nacifašističnih taborišč in zaporov, izgancev ter ukradenih otrok, njihovih svojcev in prijateljev, ki bo potekala pod častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja. Slovesnost bo **v nedeljo, 4. septembra 2022, ob 11. uri v dvorani Colombo Hotela Slovenija v Portorožu**. Slavnostni govornik bo predsednik Republike Slovenije **Borut Pahor**.

V kulturnem programu, ki bo stkan v opomin iz spominov žrtev nesmiselnih vojn in pravičnega upora, bodo sodelovali Primorski partizanski pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta, orkester Slovenske vojske s solisti,

tenorist Martin Sušnik, pevec Slavko Ivančič, otroški pevski zbor OŠ Koper, Baletna šola Stevens, dramski igralec Domen Valič in številni drugi.

Občina Kobarid, Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin, Kobarški muzej, Fundacija poti miru v Posočju, KO ZB Kobarid, Planinsko društvo Kobarid in Lovska družina Smast

VABIJO POD KRN

NA SREČANJE V SPOMIN NA PADLE IN PONESREČENE V KRNSKEM POGORJU Z OTVORITVIJO PLOŠČE VSEM PADLIM IN PONESREČENIM

Slavnostni govornik bo **dr. Vasja Klavara**, kirurg, zgodovinar, pisec knjig in gorski reševalec.

Srečanje s kulturnim programom bo **v nedeljo, 11. septembra 2022, ob 11. uri pri planinski koči NA PLANINSKI KUHNJA POD KRNOM**

Vljudno vabljeno!

POT MIRU

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. septembra 2022. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 81. številke časopisa Svobodna beseda

- Soča Košuta,**
Ul. Ivana Turšiča 10, 6210 Sežana
- Milan Travnikar,**
Zupančičeva cesta 2, 8330 Metlika
- Jože Rudl,**
Turiška vas 21, 2383 Šmartno pri Slovenj Gradcu

Rešitve križanke:

BORIS PAHOR, ALTRUISTKA, ZBITOST, RŠ, NIČ, MARONI, IJA, ITALEC, ETAN, EG, KA, GNILOBA, IZPLAK, LEŠČERBA, NAILON, IKT, FOOT, AV, REZ, SRAGA, REDNIK, AMA, TORERO, NAOČNIKI, AP, KREVS, OMARA, VOLITVE, OTIS, NIT, ELASTIKAR, BOLIKA, ČAPA, RAB, STEAK.

Geslo: BORIS PAHOR, PISATELJ, NEKROPOLA.

		SVOBODNA BESEDA	SMEŠNOST ŠALJIVOST	ZAČETEK GESLA	SLOVENSKI IGRALEC (BORIS)	ROGER TAYLOR	NADALJEVANJE GESLA	MORAL-NOST	NAŠA HUMORISTKA PUTRIH	PRIMOR. VRH S POMNIKOM BRANIT. SL. ZEMLJE	PRIPADNIK AKANOV V AFRIKI		
SVOBODNA BESEDA	JEDAČA, HRANA	VRV ZA POVEZOVANJE NALOŽENEGA VOZA	SIKAJOČE GOVOREČ CLOVEK	OTOK PRI ZADRU	LETEČA ŽIVAL	PREBI-VALKE KNINA BALETNI PLESALEC					SVOBODNA BESEDA		
TITO							SPORA				AVTO Z ZLOZLJIVO STREHO	NABIRALEC ZDRAVILNIH ZELIŠČ	
KRVAVITEV IZ NOSU							ŽUŽELKA, MRČES						
VRSTA TRIZLOŽNE STOPICE						TEODORA NOVŠAK DODATEK H GLAVNI JEDI	PRODAJALEC NA VATLE TANJA ODER						
SVOBODNA BESEDA	STANKO ARNOLD VESOLJE, KOZMOS, VSEMIKRIJE			ZAMAŠEK			4 X 25		VRSTA DRAGEGA KAMNA (IZ ČRK: LIBER)	DOMAČE SUKNO SL. PEVEC IN GLASB (ZORAN)			
RAZKOŠNA HIŠA				ANTON VRATUŠA			IVAN JAN		BORIS PAHOR		ROGER VADIM		
KONEC GESLA					PROŽNA PLETENINA				CHARLES GOUNOD		SUMA, SEŠTEVEK		
EMIL NAVINŠEK			PODOBA, FORMA		TROPSKI HRAS		SKALA V MORJU	NAPADALEC					
NEKDANJI PREDSEDNIK SLOVENIJE					AKIA, AKIJA			URADNI SPIS		POPOLN VZOR (IZ: LIDO)		OSKAR LANGE	ROMAN OGRIN
KRAVICA													
ZLATO JABOLKO						NEKDANJA RUSKA IN SOVJETSKA ZADRUGA (IZ ČRK: TARLE)				SEVERNO-ATLANTSKI PAKT			

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Martin Premk (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezovnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

ŠE POMNITE

Avgust 1940–1945

- 2. avgusta 1940** je francosko vojaško sodišče generala Charlesa de Gaulla v odsotnosti obsodilo na smrt zaradi izdaje Francoske republike, ker je v izgnanstvu postal vodja »Svobodnih francoskih sil«.
- 13. avgusta 1940** so se začeli dvotedenski letalski napadi Nemčije na Veliki Britanijo, ki pa niso dosegli svojega namena.
- 5. avgusta 1941** je bil na Vodiški planini ustanovljen gorenjski partizanski bataljon Ivan Cankar.
- 25. avgusta 1941** sta Sovjetska zveza in Velika Britanija skupaj napadli Iran, da bi si tako zagotovili oskrbovalne poti in deželo izmaknili nemškemu vplivu. Po kratkotrajnih boji sta ZSSR in VB skupaj zasedli Iran.
- 14. avgusta 1942** je italijanska vojska med svojo ofenzivo začela obkoljevati napadati Kočevski rog, kjer sta se takrat zadrževala vodstvo Osvobodilne

- fronte in poveljstvo slovenskih partizanov.
- 19. avgusta 1942** so britanske in kanadske sile napadle pristanišče Dieppe v Franciji. Pomorsko izkrcanje se je končalo s hudim porazom zavezniških sil.
- 3. avgusta 1943** je ameriški general George S. Patton v bolnišnici na Siciliji oklofotal ranjenega ameriškega vojaka.
- 15. avgusta 1943** je Vrhovni štab NOV in PO Jugoslavije izdal ukaz o odlikovanjih. Ustanovljeni so bili red narodnega heroja, red partizanske zvezde, medalja za hrabrost ter drugi redi in medalje.
- 15. avgusta 1943** je vodja britanske vojaške misije v Sloveniji, major William Jones, pozval vse belogardiste in nekdanje oficirje, naj se priključijo partizanski vojski.

- 23. avgusta 1943** so sile Rdeče armade osvobodile Harkov v Ukrajini.
- 26. avgusta 1943** je nemška vojska vkorakala v Ljubljano in v pričakovanju italijanske okupacije začela zasedati železnico Ljubljana–Trst.
- 1. avgusta 1944** je 11. brigada Miloša Zidanška skupaj z

- drugimi enotami 4. operativne cone osvobodila močno sovražno postojanko Gornji Grad.
- 12. avgusta 1944** se je poveljnik Vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije, maršal Josip Broz – Tito, v Neaplju srečal z britanskim predsednikom vlade Winstonom Churchillom.
- 14. avgusta 1944** se je začel veliki prevoz ranjencev z območja 9. korpusa na Notranjsko na letališče Nadlesk, od koder so jih evakuirali v Italijo.
- 15. avgusta 1944** je bil ustanovljen Korpus narodne obrambe Jugoslavije, namenjen za zaščito in varnost osvobojenega ozemlja.
- 15. avgusta 1944** se je začela operacija Dragoon, zavezniško izkrcanje v južni Franciji.
- 29. avgusta 1944** se je pri Banski Bistrici na Slovaškem

- začela vsesplošna vstaja proti nemški okupaciji. V bojih proti Nemcem je pomembno sodeloval tudi slovenski pilot Savo Poljanec.
- 30. avgusta 1944** je maršal Josip Broz Tito kot predsednik Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije pozval vse domobrnce, četnike in druge enote v službi okupatorja, naj se do 15. septembra pridružijo partizanom.
- 3. avgusta 1945** je vlada Demokratične federativne Jugoslavije razglasila amnestijo za vse sodelavce okupatorja, ki niso krivi vojnih zločinov.
- 6. avgusta 1945** je ameriška letelca trdnjava odvrгла atomsko bombo na mesto Hirošima, tri dni zatem pa še na mesto Nagasaki. Japonska je nato čez teden dni razglasila premirje in podpisala kapitulacijo, s čimer se je končala druga svetovna vojna.

Martin Premk